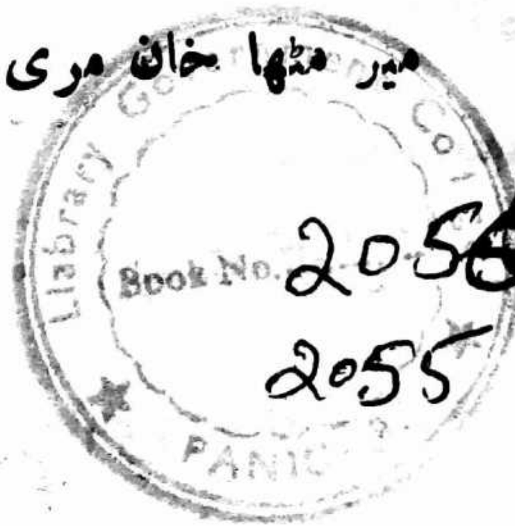
”رحم علی مری“

میر مٹھا خان مری

بلوچی اکیڈمی ۔ کوئٹہ

CGV. SGIE3
QQ b ع

درسیں حق پہ اکیڈمی

سال ۱۹۷۸ء

لیکھہ یکہزار

بہاء ۲۰/- (بیست کلدار)

شنگ کنوخ بلوچی اکیڈمی کوئٹہ

چھاپ جاہ قلات پریس
رستم جی لین جناح روڈ - کوئٹہ

انتساب

مرز علیءِ نام ءَ کہ آئیہ چ ءَ اے ٹگال

داں ما سر کھشغنت

حلقہ گرد من زنید اے پیکران آب و گل

آتشے در سینہ دارم از نیاگان شما

ردربند

نمبر شمار	سرحال	تاکدیم
۱	رحم علی مری	۱
۲	هیراني تمن ویران انت	۴۵
۳	گمبذ ءَ جنگ ءَ شئر	۴۷
۴	پلنگ ءِ باری ءَ ژ ءَ پیشی راجی زیند	۵۰
۵	انگریزانی بهرتی لوٹخ	۵۳
۶	نواب خیر بخش خان مری اول	۵۳
۷	زروارانی صلاح و تران	۶۱
۸	مری ءِ باروا انگریزانی خیال	۶۲
۹	مری ءِ لشکر ءِ سیمبرغ	۶۴
۱۰	جنگ ءِ هوس و شک	۷۲
۱۱	گنبد قلعه سرا حمله	۸۰
۱۲	پروش	۸۳
۱۳	شهیدانی پچار	۸۳

دسبندی

رحم علی مری که آں بےگمان ءَ بلوچی زبانءِ فردوسی انت آنہی گال و گفتارانی اے کتاب بلوچی اکیڈمی کوئٹہ ءِ نورانتی کارانی ردءَ یک شریں گیشی ئے ۔ او ہما منزلءِ راہ نشاناں یکے کہ ماومئے شہ نویس شہ زانت و لوزانتاں وتی دیما داشتگ ۔ ما پریشی اے بابت ءَ پہر بنداں کہ بلوچی زبانءِ حالیئی یک چوشیں شاعرےءِ گفتارانی سوغات ءَ پیش کنگاہاں کہ آں مئے راجءِ مڑاہ و شان و مئے سرمچاریءِ گراں سنگینیں باریگءِ راہ بلد ات ۔ البت ماوتی ہار ءَ ہمیداں نہ بوجاں کہ اے مادنیں راہءَ چوشیں چیدگ دکہ باز انت کہ آہانی در گیشرگ و رد بند کنگ مئے اصایں مقصد انت ماشاتاں کہ جام ، مست ، فاضل و جوانسالءِ ردءَ ما تیغ زبانیں آس گفتاریں رحم علی ءَ ہمریسگ کنگ ءَ میانجی دورءِ بلوچی شاعریءِ ڈلگیں نام اڑآورتگ انت ۔

اے کتابءِ چھاپ کنگ ءَ گہپڑے دیر ہونگ ، تیاری ءَ گرشوکہ لانقیں شہ نویس ءَ شش و ہفت سال پیش ءَ اے گوھران ءَ ریتگ و نزآررتگ بلے پدماں پدچوشیں علت و حالت پیدا بیان بیتہ گنہ کہ ہر یکے ءَ ماراچکاس ءَ دوردیان ءَ پیوس کنگ ۔ وختےءَ کاغذاتی سرو چیر ہوئیگ ، بارےءَ کشین کاریءِ چن لانچ ءَ پراسءِ سوکہہ بوئیگ اوگہے بلوچی اکیڈمیءِ جندءِ ہوالی لڈ وبچ بہ دل ایکمی ءَ مزنیں سوب بوتگنت بلے جھیں میر مٹھا خانءِ جیرت او بے میارنت پریس وا ہندءِ دل ءَ کہ دل ایکیمی ءَ سربنت نکرلنت ۔

رحم علی ڈولیں بے بدلیں شاعرے ایشی ءَ ریاست کرایت کہ اے کتاب ءَ رنگ ءَ ماپیش کتگ بلے ہر دست وسے کہ مئے بوتہ ما وترا پشت ءَ نہ داشتہ ہما ہاریگ ءِ مئے و مبود او مئے موڑئی دیما دارگ بہ بیت تہ ما جزماں کہ کسے مارا مان نہ بندیت و ایرادنہ گیپت او چونائی ءَ ہم ایش بندات انت رحم علی ءِ گفتارانی عاقبت دیمانت -

غوث بخش صابر
کاردار بلوچ اکیڈمی - کوئٹہ

رحمعلی مری

ایران ءِ نامدارین شاہر واژہ فردوسیءَ گوشتہ کہ :-

بسے رنج بردم درین سال سی
عجم زندہ کردم بدین فارسی

فردوسیءَ دعوائے کھتہ کہ شاہنامہ لکھتو آنہیا ایران ءِ نام
زیندغ کھتہ — ہر چنت کہ رحمعلیءَ ہمیر لگیں ہچ دعوائے نختہ
مر اے حالورا ماں شک و شبہ نیں کہ رحمعلی مری دراصل
بلوچی زوان ءِ فردوسی اَت — ہمیر لگا کہ فردوسیءَ وتی گپتاراں
گوں ملک و قوم ءِ نام وشنام کھتہ ہمے ڈولا رحمعلیءَ آجوئی
دستیں ہلانی ، انگریزاں گوں جنگ ءِ ہیرا داتو بلوچ قوم ءِ نام
و توار بڑز کھتہ — فردوسی یک باغہ او سجاگیں قومے شاہرات
ہوانکہ ایران ءِ استمان ءَ آہنی گپتارانی یک یک لوز دل ءَ گوں
داشتہ ، لیکن رحمعلی یک نازاَت و ناہوبیں قومے شاہرات
ہوانکہ آنہیءِ نام و توار مری ءَ ژا ، درا ، دیرترءَ شت لوپتہ -
مری ءِ مڑدماں البت رحمعلیءَ را ، وتی راج و آلسی شاہر زانتو
آہی گال و گپتاراں را ، یات دارغ ءِ جہد ضرور کھتہ البہ بے
علمی سوبءَ آنہی گپتار لکھہ و پڑھءَ ماں نیاختغنت ہوانکہ
آہیءِ بازیں شیر سرجمیءَ او کھڑدے شیرانی بازیں گال ، مڑدمانی
دل ءَ ژا ایر گپتو ، گاروبیران بیثغنت —

بھت و پھیرک —

رحمعلی تمن مری ءِ شاہجو نامیں یک
مردے ءِ مڑدے اث — رحمعلی بجار ءِ تنگویں بچھ اث —
رحمعلی ءِ آریفیں بھث بجار دے بلوچی ءِ نامــی ایــں

شاہرے اث ہو انکہ رحمعلی ءَ را ۔ شاہری ہت و ہھرگ
ژا میرات اث —

ہندو جاگہ —

رحمعلی ءَ مریسغانءَ ماں ، کھولو تحصیل
گھرسنڑی نامیں ہندےءَ ننہ و نیاذ کھث

پیدائش —

بلوچی زوان ءِ دہمی بازیں مستریں شاہراں
ڈولا رحمعلیءِ دے پیدا بیئغ او تفاخ بیئغ ہکیں تاریخءَ کس سہ
لیٹی ہچیکہ درشینءَ نینکہ مڑدماںنی پیدائشءِ تاریخ لکھغ
دستوں ہں او نیں ہواں ہنداں تاریخ لکھوخیں پڑھیائیں مڑدم دے
است ئنت — من وت دے کسنی وختا ۱۹۲۶ءَ رحمعلی دیثغث
رحمعلی یک ہھنک قد و سوزا رنگ ، تنک دیم او سہر چھمیں
مڑدے اث ۔ ہواں روشاں کہ من رحمعلی دیثغث اے مڑد کاھاریں
مزن سئیں مڑدے اث او آنہیا وتی ریشاں راکیس لائث ۔
دل ہاوری گوشتہ نیئث کہ منی قیاس تہام ۱۸-۷ دال
درستیں ، ہر منی چناں ، ہواں روشاں ، رحمعلی گھشے کہ پنجاہ
سالءِ ہھیریں مڑدے اث — اغر ہمے قیاس درست بی تہ ہمے
لیکھوا رحمعلی ۱۸۷۶ ءِ نزیخءَ پیدا بیثہ ۔ رحمعلی کوئٹہ ءِ
مستریں زمین جمبءَ ژا دو سال پیشترا یعنی ۱۹۳۳ ءَ ماں تفاخ
بیثہ ۔

کسن منی —

رحمعلی دالی کسانیں چکے اث کہ آنہی
ماث و پھث قضا بیثغنت ۔ آنہیءِ خیالداریءَ پہ ، دہمی نزیخ
تریں سیاد ، دے کس لیستہ رحمعلیءِ سیاداں ژا ، چھڑوئیں یک

ماماڻے استت ــ رحمعلیءِ ماما جند دے نیزگاریں مڑدے اث او رحمعلیءِ چیڈھ و سنبھال آنہی وسءَ ڑا دے درث ــ ماماءَ البت رحمعلیءَ رایک گیشے داثغت که همیشا پالیث ومزن کهنت او مالداریءَ دے هیل گیڑتھ ــ اے مڑدءَ دراہیں روش وثی همے گیش چھارینت او وخت گوازینت ــ کستریءَ ڑا ہاز همت وتوکل والائیں چکے اث او آنہیا همے رنج و وہلان هچ نه عواث ــ گهشنت که یک روشے لا غمانی بلوچی زوانءِ لامداریں شاهر توکلی مست چھرانا گهرسنٹری ءَ شتو درکپتھ ـ توکلی مست شاهریءَ ڑا سوا یک بزرگ او بھقیریں مڑدے اث هوانکه عالمءَ آنہیءِ ہاز عزت و قدرکهث ـ هلکءِ واڑهءَ مستءَ په نغن و سجی کهته او یک دوہس حیرات کهثو ، لزیخیں عالم لوٹهائینته ـ مستءِ مجالس اوننډو نیاذءَ په ہموذا یک مزیں مچیءِ نزآخته ـ بیگہا دیر داں دیوان بیثه او آخرءَ مچی پرشته او هرکس وثی لوغانی پلوا سرگپتو رائی بیثه ـ کستریں چھورواں گوں بھجیا رحمعلی دے آنکو مچی وثےءَ لشته ـ باقی چک تہیک یکیءَ کهڑو بیثو شتغنت پر رحمعلی مچی بهرغا رنه دے ، دانی ہموذا لشتیءَ اث ـ مستءَ که دیثه اے ناوختا داں اوطاقءِ یک چھوروے نشتی ایں ته مستءَ گوشته کہ ادا نیں تهه دے گڑد وثی لوغءَ برو که ہاز دیر بیثه اوتهئی بهث پٹرتو ہیل بیث ـ رحمعلیءَ ولدیءَ داثه که منی بهت مڑتو ینستیں ـ مستءَ گوشته که گڈا تهی ماث پهڑله وزلی بیث ــ نیں دیر کپته وثی ہلکءَ گڑد برو ــ رحمعلیءَ گوشته که منی ماث دے سرنیاتکه ــ مست باز ارمالی بیثه ـ پهول کهثئی که آخو تهرا ہمی نزیخیں سیادے ، کسے یا ہندو اوطاقے دے استیں که نه ؟ رحمعلیءَ جواو تهرینته که منان نیں نزیخیں سیادو آزیزے او نیں که لوغ وہندے ـ مستءَ چھوروءِ بیکسی او بیوسی سرا ترس

آختہ ۔ مست جھٹہ کھٹو کھڑو بیٹہ او رحمعلی مسک ٹوہٹی مستءَ آنہیارا نیغ دعا کھٹو گوشتہ کہ چھورہ تھرا ہرچھیءَ خدا وثی گنجیں ٔدرءَ ژا داث ــ جہاں تھئی محتاژ بیث ہرتھہ کسی محتاژ نوے ــ مستءَ رحمعلیءَ راگوشتہ کہ یک گیش ءِ خدائی نامءَ ضرور حیرات کھئے ۔ بانگہا عالمءَ رحمعلیءَ راگہتہ کہ وثی گیش ءَ حیرات کھں ۔ رحمعلی ءَ گوشتہ کھے بی کہ من گیشءَ حیرات کھناں منی مال و ملک ہمے یکھیں پھس ایں ءَن وتی، پھسءَ گاہے کہ نذیاں ۔ آخر آنہی ماما گوشتہ کہٗ تھ ہمے گیشءَ حیرات کھں من تھرا دہمی پھسے کھاراں دیاں ۔ کلاہاں رحمعلی شثو راضی بیثہ ۔

رحمعلیءَ کسا نیا ژا شیرانی ٹپ ءَ جنغ شروع کھثغنت ۔ ہوان وختاں کھئے سی اث کہ ہمے بیواکیں چھورو روشے بلوچی زوانءِ یک بے میٹں شاہرے در کھیث ۔

ریزواریں شاھر ــ

رحمعلی مری تمنءِ ریزواریں شاہراث ۔
'' ریز '' بلوچی لاف ءَ واغءَ راگھشنت ۔ اویلی وختاں مڑدماں کہ کسے ءَ را بد یابشک داث تہ گوشتش کہ اے تھئی ماذن ءَ ریزانت ۔ ہمے دودءَ ژا '' ریزوار '' ءِ لوز جوڑ بیثہ کہ ایشی مطلویں '' ٹک گروخ '' یا '' ٹکءِ حقدار '' ۔ ریزواریں شاہرءِ دے راج وتمنءِ ہر مڑدم سرا ٹک یا پھوڑی پوریں ۔ راجی زہندا ماں ، شاہرءِ ٹک اکھر گرانیں بارے دے نیث ۔ شاہرءِ ٹک ہمے سل ءَ سرا یک پھسے یا پھو کڑے اث یا بھسل ءِ زڑتھ زیر وختا یک دانی کا سغے اث او پذا رحمعلی ڈولیں میرتبہ او لاتمائیں شاہرے ءَ راٹک دیغ اکھر ڈکھیا دے نیث ۔ رحمعلی وثی

جوانیں ہیل و عادتانی وجہا دے راج والسءَ را تمام دوست اث ہچیکہ آں یک راست گواوبے ریائیں شاھرے اث ۔ آنہیءَ نیں ناحق کسےءَ را منّہ اونیں پہ ہیل و تماءِ خاطرا کسےءِ ناجائیں سپت و ستاہ کھتو ، وثی شاہری بہا کھتہ ۔ البت ہواں راجی اوتمنی مڑدم کہ بہادری او بھڑ مڑدانی سوبءَ سپت و ستاہءَ کھڑز ثنت رحمعلی ھمیرنگیں مڑدانی دلءَ سیرءَ سپت وستاہ کھتہ ۔

گھشنت کہ یک شاہرےءَ رحمعلیءَ گوں دعوے داثہ کہ ریزواری راجِ کلاڑا مستر او گشینی شاہرِ حق انت اومس اش تو جواں تریں شاھرے آں ، ہوانکہ ریزواری منی حقیں ۔ اغرتہ بھیٹ وسیالیءَ باڑائے تہ مں گونتھو ، ہر ڈولیں بھیٹءَ پہ تیاراں — مجیءِ حاضریں مڑد ماں گوشتہ کہ رحمعلیءَ راحقیں کہ شاہرا را پلوا داث ۔ رحمعلیءَ جواو داثہ کہ مں پلو دیغا پہ حاضراں ۔ کہ شاھر ہمے ہندا ، تلا سرا ، کچہری دیما ، یک ہمیرنگیں شاہرے جنت کہ ہواں شیرءَ لافءَ ، سلِ ءِ مریءِ ، ہر ٹکراو ہر بھلیءِ سرکڑدو او گشینی مڑدمانی نامءَ شیرانی گالانی لافءَ ایکیھیث وبروث تہ بیشک زیرواریں شاہری ہمے مڑدِءِ حق ایں ناہیں تہ من ہمے ھندا ، مجی دیما ، ہمے کلیں پیراءَ سرجمیءَ شیرانی گالاں ماں پیش داراں ۔ شاہرءَ مڑی انگو انگو کھتہ ۔ فیٹ ، دیوانءَ شاہر کوڑا کھتہ کہ ریزواری رحمعلی حقیں ۔ ہمے پیراءَ ژا ظاہر بیث کہ رحمعلیءَ راوتی جندِ سرا چھکرہت وباور اث او آں چھشوئیں سذت گوئیں شاہرے اَث ۔

سذت گوئی ـ

رحمعلیِ ءِ ہمے چھڑوئیا دعواے

ث کہ آں مجی لافءَ نشتی نشتیءَ تمنِ ءِ کلیں بھڑیں مڑدانی

نامِ گالانی لافا لیکھیث وروث بلکہ آن حالیئی ہمیرنگیں مزت
گوئیں شاہرے اث کہ آنھیا را گونڈایں گال گھڑ یا گونشت
ہر وختے کہ آنہی دل ءَ لہر کھاخت تہ آنھیا پنجاہ پنجاہ ، صذ
صذ گال یہ رَلیءَ گوشتث ۔ بازیں پھیربں مڑد ، پیواءَ دینت کہ
بشامی جڑانی بندغ ءَ گون رحمعلی ءِ دل ءَ دریائی لہر لیثنت
او وثی دیما شیرانی دریں گال آنہی دف ءَ ژا یریں پھرنگ
کنڑوالی ڈولا رشالاں ششنت ۔ بازیں مڑدمالی چھماں دیثغیں
قصویں کہ شیر کشغ ساعتءَ بازیں وختاں رحمعلی سرایک ہمولکیں
جوذغے کھاخت کہ آں چھو ، بے سدہ گھاڑ بیث آنہی رنگ بھمت
شت ۔ چھم سہر تھرثنت ، انیشغ ءَ دیما تروںنڑ کھا تکنت او ھمے
حال ءَ لافا آنہیءَ شیرانی جنغ شروع کھث ۔ مڑز علی ڈومبءَ
کہ کشیتر وخت رحمعلیءَ گون گوازنیتہ کہ بازیں وختاں شیرانی
جوڑ ینغ ءَ مہلا مستیں لیڑوءَ ڈولا آنہی دف ءَ ژا ، جگ بہثنت او
جاہے جاہے شیراں گھشالاں گھشاناں شاہر ہمیرنگا تست شث
چھو کہ کسےءَ راجن گرلت لیکن ساعتےءَ رلدا ، آنھیا اغدے
وثی دیما سار کھث ۔ مارا سمائیں کہ سائنس او حکمت اے حالور
مننت یا نہ کہ نیم بیہوشی یا بے ساری لافا یک مڑدمے دفا ژ
ہوش وسارِ حالور درکپت بنث یالہ لیکن رحمعلیِ درحقءَ باورں
مڑدمانی چھماں دیثغیں ، سرحال ، ہمیرنگائیں چھو کہ ما گوشتہ

رحمعلیِ سندت گرئیءَ چھٹروئیں یک قصوے ئیں بلکہ
چندھی قصوانت — رحمعلیءَ بازیں وختاں تہ باقی عالم ڈولا حال
داث لیکن جاہے جاہے آنھیا شیرالی گالاں ماں دی حال داث اے
منی چھمانی دیثغیں قصوے کہ کاہانءَ شہرءَ سڑدار ماڑی دیما
مریءِ مزائیں مچیءَ نزآختا اث ۔ راجی اڑاندانی شرا تورا بثیناثنت
۔ مچیءِ ہلجاں ہلجی مالا ختیتہ اث ۔ مچی بحث واڑا کھناناں

چھونا غمانی چپ بیثہ ۔ مناں سمانہ کپتہ کہ دراہین مچی پھچے یہ باری چپ بیثہ ۔ مں کہ انگو آنکو نغاہ تھرینتہ تہ مں دیثہ کہ جھلی تکا ژا یہ مزن سن این مڑدے بارغیں لٹھے ٹیک دیاناں ، نرم نرمیءَ پھیذاغیں ۔ مذکیں ہمے مڑد دیثو مچی چپ بیثغت ہمے مڑد آتکو سلام دائو ، ایر نشتہ — دوبرءَ دراہی ءَ رندا نواب مہراللہ خانءَ حال لوٹھثہ ۔ اے مڑدءَ حال ایر نکا شروع کھثہ :۔

حال مے حیران بیثغوں ہندا

شان بھری کوہءَ نزہ و مندا

دراوندیں مڑدا ' شیرانی گالانی لافءَ وثی حال دائو آخر حال حیر کھثہ ۔ مں حیران منتھغاں کہ ہمے مڑد کھثے ؟ نزیخءَ نشتغیں پھیریں مڑدےءَ ژا مں پھول کھثہ کہ ہمے حال دیوخ کھے ایں آنہیءَ مناں ڈسثہ کہ رحمعلی شاہجو ہمے مڑدیں ۔

رحمعلیءِ ہمیرنگیں مذت گوشتغیں گال گشترا مڑدماں راشمشتو گاروناپید بیثغنت — البت مناں کھڑدے ہمیرنگیں گال مڑزعلی ڈومبءَ ڈسثغنت کہ ہواں ایذا پیش دارغ کھڑزنت ۔ اومن ہوانہاں وانوخانی پارا بیاں کھنغایاں ۔

گھشنت کہ یک دھکےءَ مرزیہاں خاں مقدم بجارانی ، کھڑدے منگخءَ گوں یک مریءِ ہلکءَ مہماں بیثہ ۔ آہاڑءَ مداث او روش کاہاریءَ گرم اث ۔ ہلکءَ نزیخءَ درشک یا دہمی ساء نیستہ ۔ ہلکءَ واژہءَ وثی چک یہ پلو کھثو ' مقدمءَ را ، کڑی شیرا ساءَ ہند دائہ او ہموذا لغن دائہ کہ مہماں ڈ کھیا مونت ۔ خدائی سوباں ' سوارغ وختا رحمعلی دے یک سنگتےءَ گوں چھراناں ہواں لوغءَ آتکو سربیثہ ۔ کڑیءَ شیرا ' لوخ آختغیں مہماناں پہ ہند نیستہ ہوانکہ ہلکءَ واژہ لاچار بیثو ' مہماناں را ' کڑیءَ ژا دری

وثا ، تڈا داثہ اوبشام نامیں کہار دارے ءَ گوں مہمان ءَ پۂ لغن دیم داثہ ــ رحمعلی ءَ روش ءَ سرا وثی سنگت ءَ گوں نشتونغن واڑتھہ - بشام دے یدر مہمانانی پھناذا نشتیءَ بیثہ — مقدم ءَ کہ کڑی ءَ بانزرا ڑا دری پلوا دیثہ تہ اے مڑدءَ رحمعلی پچھاڑتہ ہلک ءَ واڑہ ءَ راگوشتی کہ تھہ رحمعلی اے تپتغیں روش ءَ سرا نیاستو ڈھلائی ءَ کھنثہ ــ نیں زیت کھن شاہرا کڑی سا ءَ شیرا بیار کہ ما آنھیا گوں حال وال ءَ کھنوں — ہلک ءَ واڑہ ءَ شاہر گوانک جھثو کڑی بنا آڑتھہ ــ مقدمءَ حال لوٹھثہ ــ رحمعلی بھری ءَ نشتیءَ اث مقدم نیغا دیم چھرینتو گوشتی !

مہمانثوں سئے تہوا
نیم ڈومب اث و نیم شاہرا
نیم مسترو سر کڑ دوا
تھہ نشتغ ءِ لوغءَ بن ءَ
واڑتھے نغن گوں روغن ءَ
من ستکغاں روشن ءَ سرا
آڑتھی نغن گوں اکھرا
بشام نیامتی پہ گورا
ذنب و دفار ءَ لیکھغ ءَ

ہلک ءَ واڑہءَ شاہرا را منت کھثہ کہ بشکءَ کھنے من تھرا پچھ نیاڑتھ — آخر شاہرے زہرایر کپتہ او آنھیءَ برشکھند ثو چپ کھثہ -

ہیشی وختاں دستوراث کہ شاہراں ولی گال ڈومباں را یات کھنغ ءَ پہ داثنت ہوانکہ رحمعلیءِ ڈومباں گوں روند آوند اوننڈو نیاذ امتث - پیارا نامیں ڈومبے دے رحمعلیءِ سنگت اث - پیارا سے چھیار سنگت ءَ گوں رحمعلیءَ گور شثو مہمان بیثہ ــ رحمعلی ءَ گلا کھثہ کہ شاہر تھہ دیریءَ ژامئے نیمغا چھروگڑد اشتو داثہ - پیارا رحمعلی ءَ چھترینی گوشتہ کہ !ــ

تھہ کہ پہ شاہرا دل دورے
گڈا شاہر لائغیں گٹورے

رحمعلیٔ پھس چکشو آڑتھہ او گوشتی کہ شوے مہمانی ایں - نیں ہمتٔ کنت پھسٔ پشت - ڈومباں ہکو تیاریں نغن واڑ تھغث — ایشاں را سجی پشغ نیاتکہ ، گوڑد آخر ہامغیٔ سر آتکہ - نیں رحمعلی باروات ایشیا پیارا نیغا دیم چھرینتو گوشتہ :-

مناں ڑا آمتٔ دوستیں پیارا
سر دستاں کھتیں بیاڑتھیں ڈغارا
خدائی لونڈ و دراڑیں اڑدہارا
بنا ہکل کھتیں گواثٔ توارا

پیارا گوشتہ شاہر لیں بس کھن مارا شذو دیما وہار مخن مارا دھمی برا گونھتو لیوو چھترا ڑا بیزاریں —

یک سالے شاہر وثی راجاں چھرو گڑدٔ او ٹک گرغٔ پہ ششہ - خدائی قدرتٔ سال ڈکال اث — شاہرا دیثہ کہ امبرا راجٔ را چس نیں — نیٹ شاہر گڑتہ - گڑتھیٔ رحمعلی یک ہلکۓ مہمان بیثہ — یکھۓ پھول کھثہ کہ شاہر تھی راجاں ڑا تام ٹکر بھڑیں او الھام لغوریں — شاہر کئیں ٹکراں ڑا بے ہیلٔ گڑتھغث - رحمعلیٔ جواو داثہ کہ :-

ڈھلٔ بے سیخیں عیسفانڑیٔ
مامندٔ شھرٔ سومنرانڑیٔ
کٹنڑٔ کھورٔ لڈیانڑیٔ
گرڑی کوۂ باہرانڑیٔ
سکھرٔ وٹٔ کھنگرانڑیٔ
کش امینٔ او بیار نیامیٔ
شاشمے راجاں زیرٔ تھامیٔ

شاہر کھڑدے منگتءَ گوں یک لوغےءَ مہمان بیثہ ۔ ایشاںرا بھسے مہمانی ڈہثہ ـــ لشکر منتھیءَ ـــ کسءَ را کھارا توفیق نو ہغا اث یکھےءَ گوشتہ پیذاں مارلت ـــ دارءَ آرغ مشکلیں ـــ دہمیءَ گوشتہ کہ ایذا اہتار دے استنت ۔ یکھےءَ رحمعلیءَ ژا بھول کھثہ کہ گڈا چھوں کھنوں ۔ شاہرءَ جواو داثہ :ـــ

وطن کل گپتغث ماراں
بنا کر اٹھیں اہتاراں
پھکو گوژدءَ پشاں بیاراں

آخر لشکرءَ سجی سر آختہ ۔
یک دھکے رحمعلی جوہانے پڑا شتہ ـــ اے مڑدءَ ماذنءَ میہہ ٹھوکغا پہ کوہے لوٹھثہ ـــ جواو ڈہثیءَ ـــ کہ پھیداں منگ نیستیں ـــ اے مڑدءَ ماذنءَ پہ بوہ لوٹھثہ ، جوہان واژہءَ گوشتہ کہ بوہ آلما زڑلھو بھڑلہ نیں تہ بوہ ہچی سر نیاختہ ـــ شاہرا زہر گپتو گوشتہ کہ :ـــ

نیں پڑءَ دانیں ، نیں پڑءَ بوہیں
نیں پڑا میہءَ ڈوکغا کوہیں
امبری راجالی دلءَ دروہیں
دانی عالم شی شاہرا ڈوہیں

رحمعلیءِ سذت گوئیءِ پیرا دروکا دراژتر بثیہ پچیکہ رحمعلیءِ ہر کال یک گراں بہائیں گوہرے ۔ ہمے کال اغراے وختادے نزآرءِ نہ جیثغنت لہ ہمے تھڑساں کہ نواں ہمے کال مڑدمالی دل ژا ایر کھفنت او کارباں برولت ۔ ہوانکہ گونڈ گونڈیں ٹپا دے ہرچی کہ دست کھتغنت ، ایذا اوار کھنے جیثغنت ـــ

بجار و رحمعلی

چھوکہ پشترا گھشے جیشہ رحمعلیؑ را شاہری
پھث و پھیرکءَ ژا میراللہ اث — ہمے میرات رحمعلیؑ کاین
لوغ ءَ را ، یکو بہر پیالا آخغہ - رحمعلیؑ بچھ جاڑو دے
نامی ایں شاہرے اث او آلہی ءِ لواسغ دے شاہری ءَ مں یک
پوخیں کھورے —

رحمعلیؑ آریفیں پھث بجار یک قوم دوستیں شاہرے اث
چھونائیا تہ بلوچی ادب ءَ ماں آجوئی پسندی او وطن دوستیؑ
سرحال ، اوپلی وختاں ژا موجودیں ، لیکن لیام درغی ہاری آں
ہمے بجار دروکا سست کپتہ او ادبؑ ہمے نشک و نشان ،
پیساں اژتھغنت لیکن درآولدیں قومانی ، اے ڈیہا ماں آیغ
سوبا ، اے ہندی وطن دوستیں مڑداں ، درآونداں گون ہاژیں
جنگ داثغنت - آجوئیؑ ہمے جنگاں ، وطن دوستیؑ وہاویں
جوذغ دہمی برا پاغہ کھتہ - ہمے ڈولیں خنکاں ژا ، لفسک ،
ڈھوک گنبز ، ہڑب مشہوریں جنگ اثنت — آجوئیؑ لوٹھ و
گزراں ، ادب ءَ ماں دے نوخیں جوش و ژہرغے پیدا کھتہ —
ادبؑ ہمے نوخیں بنیادے پیش دارغؑ شرف ، بجارو رحمعلیؑ
پہرا آختہ — ہمے دوئیں شاہراں ادبؑ کہنیں او ژانک
اژلغیں سغار ، دہمی برا ، سجئو لوخیں جتکے ءَ ماں کھتہ —

بلوچانی اے کہنیں دودے کہ آں حیری درآولداں
باز دوست دارنت او وثی وس بوندا ، آلہانی چیثھ و خدمت ءَ
کننت لیکن اغر درڈیہی قوماں ، راج و امنانی ، آجوئی پھلغؑ
لہمت کھتہ تہ بلوچاں وثی آزاتی ہرجاہ دارغ ءَ پہ مہاتانیءَ

رحم زرتھ ــ بلوچی ادب ہمے گروداروانی پیرا یکو دیانا پھ پذاغیں - مکران ءِ ڈیہہ و دمگ ءَ سرا پر تگیزی بزوآن ، حملہ کھتہ تہ حمل ءَ بذاں گوں مڑائیا پہ بیرق زرتھ — ماگندوں کہ اغریک لیمغے ءَ ژا بلوچی رحم جتکا ژا در گپتہ لہ ہواں ساعتی بلوچی ادب ءَ دے وطن دوستی ءِ تلوار بڑز کھتہ چھوکہ حمل گھشی -

جن پرلگی حمل ءَ وش نہ باں
پشک اغں لک و ناپک ءَ کنڈش دراں
رب ءِ لام ءَ نے ماں چم شودگ گراں
ماہی چانگلاں مکسکا گوں وراں
مئے وتی ملک ءَ اصل مارا پسند
پشک شلوار وسریک و چادراں

وطن دوستی ءِ ہمے سرحال کہ حمل جئیند ءَ وختا ژا سرگپتہ او بجار و رحمعلی ءِ وختا دا آختو سر بیثہ - بجار و رحمعلی گیذی ادب ءِ ہواں میراث ءَ وارث انت کہ کہ حمل جیئند ءَ وختا ژا ہنگیئر بیثہ —

بجار و رحمعلی ءِ سوچ و فکر ءِ بنیاد یکھ اث ــ بھث بچھ ءِ گھشے کہ بھث جذا جذا ءَ ثنت ، ہر روح یکھ اث ــ

ہمیرنگا کہ وطن دوستی ، سیالی گھسو ، وطن دژمن ایں ملاماں گوں جنگ و جھیڑو ، بجار ءِ دل پسندیں پچار ءَ ثنت ، ہمے ساگی ایں سر حال رحمعلی ءَ را دے دوست ءَ ثنت - پھلنگی آزالی پسندیں قوماں یہ ہوف ءِ اث ــ یک پھڑوخیں نادراہی ءِ اث ــ ہمیرلگیں مرضے اث کہ ہر ملک و قومے ءَ را کہ یہ ہرے

لکڑتھی تہ کڑا ، آلہی ءَ ژا جان چھڈائنغ تمام کران اث ــ پھلنگیءِ دری دیم کچھءَ ڈولا ریوالخ و سدھڑا اث لیکن ' منی الدر دروہ و کھوٹءِ ژاہرا ژا بھرت انگریزءِ دستورات کہ آنہی ءَ کریو و کڑنغیں قوم دادن و بشکیش ءَ کون بھرامشت او انگریزءِ زرواریں دولواہاں ، ڈیھہ و ملک آلہانی دستءَ داث بجار ہمے زر واریں ملاماں را ڈاہءَ داث کہ انگریزاں را کوٹل کنغ آرغ او وثی ڈیھا سوبو کنغ ہمیرلگیں سوذائے کہ ہمے سوذا لواں بارے شوار کراں کھفی ــ بجار گھشی کہ !ــ

پلنگی رپتہ چھیار کنڈا بھرالاں
برءَ ڈیھاںءَ روث ژراں دیالاں
مری دستءَ برثی کوتل کھناناں
وثی راہ و کراں اش شون دیاناں
کھینیاں را ہمے کھار لاروایا
کلیماں را کھنے بچھی نغاہا

رحمعلی ءَ دے وثی آریفیں پھتءِ رالدانی سرا ، کام ایر کھشغنت ـ رحمعلیءِ زانت جاہے جاہے ، گھشے کہ بجارءِ ژالتءَ ہاغہ تریں ــ بجار چھڑوئیا مری تمنءِ ٹور او ملاماں را ڈھلا گھشی بھچیکہ بجارءَ وختاں قومءِ تصور قبیلہءِ سیم و سندھوآں ژا دیمتر نہ کومتغث لیکن رحمعلیءِ لزیخءَ قومءَ مطلو دروکا براہ ترانت ہوانکہ رحمعلی وثی کپتاراں ماں راجءِ تمنالی ہندا ، بلوچ و افغان قومالی نام ءَ کیڑلہ و آنہاں را ملامت کھنت کہ ایشاں چھڑوئیں وثی سیث و نفع خاطرا دراہیں وطن انگریزاں کورہما کھشہ چھو کہ رحمعلی کھشی :-

بلوچ گوں ذاتءِ افغانءَ
وطن داتہ مسلمانءَ

بجار او رحمعلیءِ تجربہ یک ہمرینءَ ثنت ہوانکہ ایشالی خیال دے یکھ دہمیءَ گوں ہمکر لزبغ ترانت کہ دوجدائیں شاھرءَ ہندا یک مڑدمے سوچءَ نتیجہ معلوم بنت ۔ ہڑدوئیں شاہران دیتہ کہ انگریزانی ساءَ یک لوخیں آہوے پیدا بیاتا روغائیں او ہمے آہوءِ دستءَ ژا راجی او اخلاقی زیندءَ را خلل رسفائیں ہوانکہ اے ہڑدوئیں شاہر، ملک و وطنءِ بہا کنوخیں بے آخپتاں را، شفانانی تھیراں گوں شنکیننت ۔ بجار گھشی کہ :-

پھذی سر کٹردوءِ تھیغا ہشار انت
صلاح وتھانڑوانی تھیر دار انت
پھلنگی چکشو دیما مہاریں
رَسی ہوبا کہ شےء جندءَ کشاریں

رحمعلی دے، بجارءِ ہمے زیمر سرا الوءَ گھنت او ملا ماں را شیرانی تھیر ونشتراں پھنادی گھنت وحینتھ کہ :-

ورو خانی صلاح یکھیں
چھڑوئیں پیسوءَ تکیں
ہمو ڈھونڈا دفءِ سکھیں
مری پہ کافرءَ زرا
سغر ھاں میں کھشےَ برا
مہ کشت لاف ءَسرتھرا

بجارءَ دے رحمعلی ڈولا چندھی بھڑیں، سرمچاریں اونگیالیں کٹردار پیش داشتغنت۔ نفسکءَ جنگءَ رند کہ مریءَ انگریزانی

پھوڑ جھنو بھورینتغت او آنہانی ہتھیار وسلاح پھلتغنت نہ انگریز مری تمن ءَ ژا باز بذ بیسو بیثغنت ہوانکہ انگریزی پھوڑو سپاہاں, مری علاقہ ءِ سرحدانی سرا, مڑی چھرو گڑد کھث ۔ یک َدھکے ءَ ناغمانی پھیٹرد ادانی ٹکرئے شش سلاح بندیں ورنا, ششو َتلی دامانءَ در کپتغنت انگریزی سپاہ ءِ کماندارءَ ہمے ڈیھی بولی پروشیں مڑدمے دیم داثو ہمے لشکرءَ را کشائنیتہ کہ شواوثی ہتھیاراں ایر کھنت, گڈا دیما گزت۔بہادریں ورنایاں ہستھیارانی پھر ینغ میاری حالورے اث ۔ اے مڑداں ولدی داثہ کہ ما اے ہتھیار ایر کھنغ ءَ پہ نہ زڑٗ تھغنت ۔ دموز کہ ساہ مس ڈوبرا ڈیپغ ایں ماسلاحاں وثی دستاں گوں کسیءَ رانڈوں نیں ہمے ہچار, بجارءَ دف زوانی گوش دارغا کھٹرزہث :۔

گھشاں چھو ہرشش ایں ورنا پہ اقرار
سلاحالی سرا ماہ انت ریاندار
ثذونش کہ پھذا عیوءَ کھناں یار
ثواں موڑ دانغے مار ایر کھں سڑدار
جڑنت ہچو عذائی بستغیں پار
جنوں زحمان کہ مار امبرائیں ستار
ڈغار لیٹی نہ جزوں ھمے زمیءَ
نخنوں گڑداغ ءِ ہپلا پھذیءَ
کھیا کوڑیءَ چوڑث آنسریءَ
لڑیں تیغاں کھشہ کندھی وَبازار
بذاں گوں ریفلاں پیلو ششغاں ہار
شش ایں یار کپتغنت َچک و دھڑیءَ

دیمیترا ہچار, یک پہ یکیءَ سر مچارانی تامءَ گیڑتھ او آنہانی ہمت، توکل مڑاداری او زحم جنیءَ سارائینیث مری شاھر تگیہ پیراءَ داث :۔

ہمیر ننگ ءَ گھشی تکہہ مڑاداو
جڑنت ہچو حدائی بستغیں پار
جناں زُحماں مناں امبرائیں ستار
مناں گوں جنتی باغاں شریخ دار

بجار مڑزی ہان ءِ کڑدار ءَ ایرنگا پیش داریث :-

سپتاں تیغ و مڑزی ہاں گنڑانی
پڑ ءِ نیہی بہث ِ گرمیں رنڑانی
غلام محمد ءِ شہید بیغے حال ءَ چوش داث :-
غلام محمد مزارے بیلوائی
تھرا سینگھار حلال انت شاھرانی
نہ ترَ کھی دل ِ تھئی ماث و بھثانی
برءِ درشکی بلوچی کہسرانی
بلوچی کہسرانی ہمے کچوئیں برءِ سذغ ءَ شاھرے دل
شینگینتو راڑ راڑ کھشہ :-
شکرا گوں علی خان دے کھشے جیشہ - علی خان ہمے
بہار خان ءِ تھنگو دروشمیں بچھاث - شاھروثی بچھ ءِ دف زوانی
وثی بھث ءَ نام ءَ پھیغام ءَ دیم داث کہ اے کوڑی کس ءَ گود
پھاذار نیں - پھرمن وزت ءَ مخن - مروشی ایں عزت و ننگ ءِ موت
پھر ہن ہمیر نگیں چھو کہ کسے ای سیرو شاذہ بیث - شاھر گمشی کہ :
علی خان ءِ امیری لوڈ وجھنٹر سار
دل ءِ ہوس ءَ جھشی پہ کھنواں تار
سلامش داثغاں بہار خان دل ءَ دار
سخنش کشتغنت مڑدی و اقرار
جڑثہ مے مروشی شاذہ ءَ کھار
تھرا پھاذار نئوں داں جائے جمار

نیں شاہر بہار خانءِ ذھروجوشءَ گوں اواریءَ گاریں مڑدانی بیرگرغاہہ دراہیں تمن مریءِ وزتءَ نشان داث :—

بہار خان سرجمیں پہ سیال گریءَ
گلیماں گھسوءَ نیلی وثیءَ
گنٹرثہ یہ صلاح تھیغی مریءَ
گھیں مرڈہپت گاریں گور بذیءَ

دیمترا شاھر ہازیں ٹکرانی چھوکہ پوادی، شاھیجو ٠ کھنگرانی او دھمی سورہانی کڑدارءَ پیش داریث کہ :—

تری مچ بیثغاں شاہیجوانی
گھشی باثیل حذائیں درمیانی
جھودیں کافرے جنگءَ دیانی
رشغاں شٹرطءَ بھیڈی ڈھبرانی
ہورجمارءَ کوشت انت سورہانی
گزایاں گونیں پیرہاں کھنگرانی
ششہ کاغذ مریءَ بیثہ سڈا
دمءَ نزآتکغنت ہیڑوءَ وڈا
خدا سازءَ کھنے کھارا سوڈا
روغیں خرجدال گوں زرءَ بڈا
جلوءَ زڑتھ مریءَ داشتہ ہوکا
رشاں مں کافرءَ کاروانءَ جھوکا
پھلنگی آرغیں زرءَ او روکا
شلث نوذاں مں کوچیالی ڈغارا
مری نزآتکہ مں پیشینءَ پارا
جنوخیں ریفل و توپاں توارا

راج و تمناں مس ہمیرنگا کہ بہادرین زرنا استنت، ہمیرنگا گودل او لغور دے بازئت۔ شاہر ہوانہاں را دی نہ بشکیث البت وثی براثانی ہمکر لیاءَ ضرور کھنت کہ کسی نامءَ نہ گیڑتھ ۔ جنگءَ میذانا ڑا پھدیوخانی باروا گھشیت :-

ہواں دیمی رووخ پیداورءَ ئنت
کھنش پھولءَ نواں ساہءِ دوءَ ئنت
دلءَ راگیروتی ماہیں جنءَ ئنت
مزائیں مڑد و میرو منگہءَ ئنت

پھدیوخانی باروا، بجار و رحمعلیءِ خیال یک دہمیءَ گوں ہمکر نزیخ انت کہ ایشانی نیاما فرق کنغ گرانیں۔ رحمعلی میذانا ڑا گڑکھنوخانی باروا گھشی کہ :-

شموذا پھینز کھنہ یاراں
نغاہءَ بھٹنٹرءَ داراں
نئیں کہ کلموا کھاراں
لخشنت یار اڑ لکاں
نہ گندلت بھرگڑو جھکاں
پرءَ ہنگیں جنی شکاں

رحمعلیءَ دے ہمیرنگیں چندہی کڑدار پیش داشتغنت او ہوانہ نی پچار دیمترا، وثی ہندءَ کھیث :-

دموز کہ جنگی شاہریءِ تعلق ایں، گندوں کہ رحمعلی وثی آریفیں پھث ہجارءِ راہبندانی سرا جزتہ لیکن عاشقانہ شاہریءَ رحمعلی وثی پھثءِ رندانہ شتہ ۔ اے تہ پوہیءَ گوشت نیئث کہ رحمعلی

ڈولیں مڑدمے دل ہچ وختا کسی پلوانہ رسکتہ یا رحمعلی ء کوہیں دلءَ سرا سومرہانی برشکھندغانی نپت نہ کپتہ لیکن بازیں ہٹ و پھولءَ رند دے مارا رحمعلیءِ عشقءَ حدیثانی' ہچ گال و گپتار' دست نیا تکہ ۔ قیاس گھشی کہ آنہیءَ ضرور ہمے درحقءَ دے شیر گوشتغنت او آنہیءِ ہمیرنگیں گپتار یاتہ شئوگار بیثغنت یاتہ گمبذ جنگءَ شیرءَ آنہیءِ دہمی گال و گپتار لٹھئو اشتغنت او کسءَ آنہیءِ دہمی گالالی پلوا خیال نداشتہ لیکن بجار عشق و محبتءِ ہمے ڈولیں وھشیں پچار کھشغنت کہ آنہیءِ گرافیں گالانی' دلگوہیں کیف' جام درک' توکلی مست او ملا فاضلءِ وھش زیمریں گپتارانی خمارا ژا' کمترنیئنت ۔ بجارءِ کھڑدے گال نغوشغءَ کھڑزنت :—

کھندغءَ جنتھو کھنت دراہیءَ
دراژ کھشی راستیں دزگوں بانہیءَ
گنداں کہ ابروآں املیغاں
تیغ انت چھو نوخ نیشاں بھوخیناں
کیف انت چھو بنگاں وہاو بروخیناں
مست انت چھو کوہ بنگاں گروخیناں
وہش انت چوسنجی پکغیں ونگاں
ساڑ تھاں چھو کا نافاں سہل ٹیغاں
سہرانت چھو بیواں رتکغیں پھلاں
شرانت چوبچی تنگویں دراں

راج دوستی

رحمعلیءَ شاہریءِ اصلی رنگ' ننگ وجنگانی سر حالیں پر جنگءِ شیراں ژا سوا' آنہیءِ باز و کھمیں گال کہ دست کپتغنت تہ ہوانہاں ژا' ظاہربیث کہ رحمعلی یک خداترس گریو دوست او پھقیر گاڑیں مڑدے اث ۔ آنہیاوثی گپتاراں مں

حقانءِ گال دے گوشتغنت او بے بقائیں کوڑیءِ پچار ہمیرنگیں بھیرےءَ آڑتھغنت کہ انسانءِ دل زیندءِ ہزارگنجیں مسکیفاں ژا بیزار بیث - رحمعلی گھشی کہ :-

کوڑوءِ مسکیف انت نہ پھاذاریں
گواث وگوریچ و کس نہ پکاریں
الغی ایں کہ زور و لاچاریں
لڈثو لوغ لیٹروا باریں
لوغ لڈیءَ کلءَ قطاریں

رحمعلیءِ گالاں ژا ظاہر بیث کہ آنہیارا گریو و گژنغ او بیکس و مظلوماں گوں مزنیں، مہروا خلاصے اث - رحمعلی یک سادہ ایں بلوچے اث آنہیارا، سماجی بے انصافی او اقتصادی نا براوریءِ سوبانی پیلویءَ سدہ و سماتہ نیث، پر گڈا دے ظلم و بے نرواری خلافءَ آنہیا ضرور جنگ کھثہ - شاہر اے حالور سرا حیران اث کہ عالمے یک مستریں بھرے، شف و روش، رلغ او پورہاتا رندیں، دفیءِ ذمبءِ نہ گندیث او یک بھرے بے سنائتیءَ نشتو، ہزاریں گنجاں ژا، بھروندیں ؟ کسے وثی لجءَ ڈھکغا پہ جری کھنغے دے نہ گندیث لیکن کسے بھوف و بالشتانی سرا وھشدل و وھشال نشتی ایں-شاہر، دوتپوءِ نیاما، اکھر مزنیں فرقءَ سوبءَ تہ سئی نیں لیکن آں ہمے حالور سرا حیرالیں کہ اے چھے قسمیں بھرے یا چھشوئیں انصافے ؟ شاہر گھشی کہ :-

نیم کھٹالی سرائیں نیم رلی نیم شفاں
نیم دفیءِ ذمبءِ نہ گندیث نیم داری نو کراں
نیم گوں شادہ مراذاں نیم نالی پہ غماں

مروشیءَ ہے گیست سال پیشترا مریستان ڈولیں دیریں ڈیہاں سوشلزم ڈولیں ہچ تحریکءِ نام و نشان لیستہ ات :—

ہوانکہ اے پکیں حالورے کہ ہمے مالی نا براوریءِ خیال، شاہرءِ دلءَ ماں در ڈیہی خیالانی سوبءَ لیاتکہ، بلکہ آنہی جندءِ تجربہ او زانتءَآنہی را، ازگاری، لیزگاری چوانہ، بذانہ نشان داثغنت ہوانکہ رحمعلیءَ را غماں گوں لاروخیں مڑدمانی خیال وجنتا آرامءَ پہ لیلیت —

انگریزانی آختنءَ ژا پیشترا، راجانی لیاما، ازگاری او لیزگاری یا معاشی نابراوریءِ فرق اکھر سہرا نیث نیں کسےءَ راگریو و کوژوراں گوں ناحقی او بے نرواری کھنغے وس و واک دے استث۔ نیں کسےءَ را، دوہمی آں ژا، مال ملکءِ زنغ و پھلغءِ ہمکر ہڑص و ہوس دے استث لیکن انگریزانی آیغاگوں سماجی ژینداماں نوخیں تبدیلیءِ آختہ۔ پھلنک دوستانی یک نوخیں تپوے پیدا بیثہ۔ ہمے لشکرا، انگریزانی دوژ واہی صدقہا، لوخیں ڈغارو جاگیر دزگپتغنت۔ جرگہ لھانڑو او دوہمی اختیار مندیں ہند گپتغنت او وثی اختیاراں ژا، راج والسءَ را، پھلغ و پھرامغءِ گندغیں پرکار زژتھغنت۔ پھل ولٹءِ ہمے لوخیں ذگ و دستور اوناجائیں کسب، مے آلس دوستیں شاہرا را وھش نیا تکغنت۔ رحمعلی بلوچی زوانءِ سری شاہریں کہ آنہیءَ ہمے سماجی بے انصانی او بے نرواری خلافءَ ہمیرنگیں واہوئے داشتہ کہ آنہی نعرہ آں زرواریں ملا مانی دل ترکینتغنت شاہر گھشی کہ :—

ذاتءِ ظالم پہ پیسوءَ پارا
گرگریوا او بے بذیں خوارا

بند پھرین وجن مں آلدھارا
یاگرغی پہ چابکءَ مارا
پہل خدائی او کہتہ ستارا
ماں من ءِ پھرا اے کھیار تک انت
ظاھری ءَ ژا ھر کس ءَ سک انت
شاہذی ءَ پہ جوانوءَ بک انت
بیگفاہاں را زیل ءَ ژلکائیں
آں جہانءَ ایشاں کھیار رائیں

شاہر انگریزانی آیغا ژا پیشتری وہش گزرانیں زیندءِ سرحالاں چھوش پش داریت :—

مری پہ ربءَ فرمانءَ
حضور پاکءَ آمانءَ
دہماچ، دورءَ کاہانءَ
صلاح وسنگت وترانءَ
بلوچی ننگ وسیستانءَ
لیں ہذنیت و خوارث
لیں بے دین وساکھ واراث
کلاماں ھرکہ پیزاراث
نئیں کہ بھاڑءَ پھاراث
شراپہ دگ ولرواراث
بلوچی سادہ ایں کاراث

ھواں سادہ ایں بلوچی گزراں ہواں ننگ میسعاں ہواں شرا ولروار کہ شاہرا را دوستءَ ثنت، انگریزانی آیغا گوں سر نیاختغنت۔ سماجی زیندءَ سنہڑا او ہوناخیں نشک ونواں کاروہیراں

بیشغنت او ہوانہانی ہندا، نوخیں ڈھلا او کوجھائیں دگ و دستور در کپتغنت ۔ رحمعلی ہمے ناپسندیں ساچ ءِ بیراءِ ابرنگا داث :—

بھلنگی ءِ آلکہ مورانا
چغلاں آڑتھ ٹورانا
بنی بے غیرتیں جہانا
وطن رشتہ مسلمانا
بلوچ گوں ذاتءِ افغانا
شراوی رہتہ پیچانا
اہ ریسوٹ لہں اڑءَ جانا
ولایت پیثہ ٹھکائی
تنڑی او سنگ وبثائی
ہنرءِ پاژیں ٹھکائی
وثی داثہ پہ مستائی
کھثہ پہ پیسواں بھائی

رحمعلی سری بلوچیں شاہریں کہ آنہیا ایگریزانی گھجیں پالیسی ہرہنغ کھثو ڈسثہ کہ پھلنگ چھثوں لوم لرمیں کاماں رہزاناں آسثہ آستیءَ کھنزانا آختہ او چھثوں اے ہندی مڑوماں وثی جنہءِ دستاں وثی ڈیہہ ہرائینثہ —

وطن دوستی

چھوناثیالے بلوچی ادبءَ ماں وطن دوستیءِ خیال باژ دیری وائی موجودیں ۔ بلوچیءِ ہمے مثل کہ وہ دارءَ سودے جی وطن" وطن دوستیءِ خیالءَ وائے وطن ہشکیں دار'' پیشداریث لیکن رو بلی ادبءَ ماں سیاسی گزراں پہ ہمے تصور باژیءَ کارمرژ نویثہ ۔ ڈیہی ادبءَ ژا' زہرءِ جیشہ او آزاتیءِ جنگءَ

روشاں ہمے خیال ڈیہا وارثہ ۔ رحمعلی سذکیں بلوچیءِ سری شاہریں کہ آلہیا وطن دوستیءِ سیاسی رنگءَ ماں پچار کھشہ ۔ رحمعلیءَ اشکھشہ کہ انگریزاں مریستانءِ قلات، کاہانءَ گرغے اہت کھشہ لیں آنہی دل ذولہوءَ کھنت، کھشی :—

دفءِ کاہانءَ پچارا
گرالی شہرو ہازارا
برانی بہیم و گومارا
کھنداں لامءِ دا جمارا

وثی وطنءِ دہبالے ہارا، شاہر آلسءِ داینی گھشیت کہ

دری جنگءَ کھیاللدی
کھنوں چھو کہ جہاں گندی

ملک و وطنءِ آزاتی برجاہ دارغاپہ رحمعلی، آلسءَرا انگریزاں گوں مڑغاپہ رمائنیث، کھشی :—

مڑوں گوں کافرا حقی
دری جنگءَ کھیا جکھی
مڑولی زورءِ ستارا
علی و دلدلءَ زوارا
مروشی آنکہ مے وارا
مرءِ کٹوں چھو سیاہ مارا
مروشی ہوژونی ہارا
مویشی کھار اژءَ کھارا

غرضیکہ رحمعلیءِ کلیں شاہری مرجمیءَ وطن دوستیءِ پہرا او پچاریں ۔

غداراں گوں جنگ

ڈیہءَ ماں ہمیرنگا کہ وطن دوستیں سرمچار استہ ثنت ہمے ڈولا انگریزءِ دوڑواہ دے موجودءَ ثنت۔ مریءِ آجوئی دوستیں مڑدماں کہ پہ صلاح بیثو، پھلنگءَ گوں مڑائیءِ صلاح بستہ انگریزانی حیر لوٹھو خاں, استمانءَ را پخس دیغ او بغا کنغاپہ، وثی ایمغاڑا مڑی دست و پھاذ جھثہ - ہمے مڑدمانی گوشتن اث کہ مری ناحقءَ سنگءَ گوں ءَمرا جنغائیں۔ انگریز جنگءَ کھئے ہجث بی لیکن شاہو تمانءَ راہمے مڑدماں ڑا خوڑدار کھنت کہ ہمشانی حیر دوستیءِ صلاح رذیں پھچیکہ سمے انگریزا ڑا زڑتھغیں زرانی جیورینغاپہ، بغائیءِ صلاحاں دیغانیت کہ :—

گنڑثہ سے چھیارننگءَ
صلاح بستہ ھمے رنگءَ
مری ایں پھولغ ایں درنگءَ
دلش پہ پیسواں ٹنگءَ

زراں پہ طمع گیریں، پھلنگ دوستاں را، شاہو ہمت و توکلءِ راہاں نشان داث، گھٹی کہ :—

مری پہ کافرءَ زرا
سغر ہامین کھئے برا
مہ کشت لافءَ سر تھرا

گمبندءَ جنگ

۱۸-۱۹۱۴ءِ مستریں جنگءَ مں، انگریز تمام گوزور بیثغث پلنگی آں ہندوستانءِ ہر کنڈا ڑا پھوڑ نزارغا پہ بھرتی شروع

کھٹہ ۔ انگریزاں بلوچستانءِ تمنداراں ژا دے، پھوژا پہ مڑدم لوٹھغنت ۔ بلوچستانء آجوئی دوستیں مڑدماں را یکھے تہ اصل انگریز وھش ینشت ۔ دہمی اے ہندی مڑدماں را، نوکریءِ ڈاء دے نیاخت ۔ سومی پھوژءِ نوکریءَ مں ہمکر پابندیءَ ثنت کہ درشینی، گھگیریں مڑدماں پہ پابندی آنی شیرا بھغ دے گرانیں کھارے اث ۔ اے حالوراں ژا سوا، آلسی مڑدم، درڈیہانی، سکھیائیں نغنءَ ہندا، وثی ڈیہا مں نیم‌سیریءَ دے وھشالءَ ثنت ہمے سوبءَ مڑدار و تمندار دے، بھرتی دیغا وھش نیشنت ۔ او آنہاں را اے دے سمااث کہ اغر آنہاں بھرتی دیغا پہ حاکمءَ دیما تونڑیں، ہا، دے کھٹہ پر راجاں ژا کس آنہانی گوشتی سرا، نوکریءَ نخنت ۔ ہوانکہ راجی مستریں مڑدماں پہ 'ہا'یا'نہ' کنتغ ہڑدوں گرانءَ ثنت او ہر کس چھڑوئیں ٹال پیش کھنغایث انگریزاں مریءِ تمندار نواب خیر بخش خان اولءَ ژا، بھرتیءَ پہ مڑدم لو ٹھغنت ۔ نواب صاحب سدہائیں بلوچے اث آنہی را دروغ و دراش او گوھی باران نیاخت ۔ نواب خیر بخش خانءَ انگریزاں را مہاتائیں جواو داثہ کہ نیں مں پھوژا پہ مڑدماں داث کھناں او نینکہ مری تمن پھوژا مں نوکریءَ دے کھٹ کھنت ۔ نواب صاحبءِ ہمے ولدیءَ گوں ڈیہا واہو کپتہ کہ بیائے انگریزءَ گوں غزا کھنغی ۔ مری تمنءَ گل و کھوڑو زڑتھو انگریزی علاقہ‌آنی‌سرا جلو کھٹہ ۔ کھولو تحصیلءَ را، جنغ و پھلغءَ رند، مری تمن یہ صلاح بیثو، گمبذءِ قلعہ گرغاپہ سر گپتہ۔گمبذ قلعہ کھولو تحصیلءَ ژا سی‌ئے‌میل‌دیرتریں۔

مریءِ لشکرءَ مں ہزاراں سلاح بندیں ورنا آختونز اتکغنت۔ قلعہءِ کندھا درکفغاپہ ورنایاں، ہندا ژا، چڑندی بستو زڑتھغنت۔ آخر لشکر آختو، گمبندءَ داماںءَ اہر کپتہ ۔ قلعہ دانکھو سئے

چھیار میلءِ پندہ دیراث کہ لشکرا شمیذاں ہوکا داشتہ۔ یکھے تہ لشکرءَ مں ھزاراں مڑدم گونءَ ثنت او دھمی گیہلیں ورنا جنگءَ کھنغءِ نہمتءَ پہ نیاختغثنت بلکہ غزائے میذانا مں، وثی سرانی گھالغءَ پہ نزآختغثنت۔ ھوانکہ ہرمڑدم، وثی بلوچی ناموزءِ بیرق بڑز برغاپہ واہوآں داراناں او نعرہ آں جناناں دیما روغایث۔ بہاذراں را مڑغءِ ہمیرنگیں ہوس و شک اث کہ جنگءِ ہنروسیونج ہرکسءَ راشمشتہ۔ ہزاریں مڑدمانی لشکر، بے سوج وصلاحءَ، بہوخیں کھورءَ ڈولا بہاناں دیما روغایث۔ زہرغ و جوشءَ سوبءَ لشکر ہمکر سر رزو و خود سر بیثغث کہ مسترو کمانداراني، صلاح وسوجءِ کسءِ راسدھ و سمانیث۔ ہمے بے صلاحیں خودسریءَ کھار کھنینتہ۔ ہزاریں مڑدمانی، ناغمانیں، واہو جھلا و نعرہ او ہلجءِ توار، میلانی پندھا داں روغایث۔ گمبندءَ قلعہءِ سپاہی ہمے ناغمانیں ہوکا او ہلجا اشکھثو، ہاغہ بیثغنت او قلعہ چھیاریں وثانی مورچہ گپتو نشتغنت۔ قلعہ تاک تانڑ کھنے جیثہ۔ مریءِ لشکر واہو آں داراناں آختو قلعہ نزیخ بیثہ۔ بذیآں گوں جنگءَ وختا، مہکانڑیں ٹکرءِ مڑدم یکو ہدوءَ داراناں آختغنت۔ تمنءِ مڑدماں را اے حالورسرا، پہلویں باوریں کہ ہدو دارءِ کلاءَ برکتءَ دژمنءِ سلاح بے اثر بنت۔ ہمے جنگءَ ماں حیردیں مہکانڑیں ہدوداراث۔ حیردینءَ جوذغ کھثو، ہدو داشتہ او نیٹ جنگ اوار بیثہ۔ گمبندءَ قلعہءِ سنگھرءَ ژا کانڈی آنی گلٹیں تھیر، ہورءَ ڈولا گوارغاءَ ثنت او مشین گنجانی گونڈلیں تھیر ترونگل ڈولا رشغایہ ثنت، پر، مریءِ سرمچاریں ورنا، تھیراں ڈوبرا داراناں، مزاری شیموشاں دیاناں دیما، روغایہ ثنت۔ بازیں مڑدماں چھمدیشیں شاہذی داثہ کہ پھلنگءِ توپک و

مشینانی تھیر، ہدو سوبءَ ہچ' زدءَ نخنغایہ ثنت۔ گھشنت' کہ ہدودارِ جندءَ سرا ہتھیار اثرءَ کھننت' ہوانکہ ہدودار' ہروخت جنگءَ پڑا ژا' تھیرانی رسغءَ حدا ژا دیر تر دارغیٰ ایں لیکن جنگءِ زہرغ و جوش لافءَ کسءَ را' ہدودارِ خیالداری سمانہ کپتہ او کسءَ حیردین میذانءَ ژا' دیرانہ داشتہ۔ خدائی سوبان' حیر دین جند تھیران گپتہ — ہدو دار گزار بیثہ او ہدو پرشتہ۔ ہدو بھرغاگون' مشینانی بے باروین تھیران' مریءِ لشکر پیلوشتو گھتہ۔ ہزارین مڑدمانی مچیءَ اغر چھماں بوٹثیا توپک جھٹیں' دے' گاہے رذ نویث۔ ہوانکہ صدانی صذ مڑدم شہید بیثغنت، چندھی مڑدم ٹھپی او زذغ بیثغنت۔ لیکن تھیرانی ہورءَ نیاما دے' مزن مریں گیہلس ورنا' شثو گمبندءَ تاکءَ چڑثغنت۔ تاکءَ پچوخیں سری مڑد علی ہاں لوہارانی اث چھوکہ شاہرا مارا ڈسثہ :-

علی ہاں پچثہ تاکءَ
مذتے داثغث پاکءَ

بازیں پوہس پھیریں مڑداں گوشتہ کہ گمبند جنگءِ دوازدہ صندءَ ژا دے گیشتر گالءَ ثنت لیکن مارا ہمے شیرئے چھڑئیں ہشت صذ او دہ گال دست کپتغنت۔ ہمے لیکھوا' رحمعلی شیرئے گھشے کہ پیلوین یک سیکے گار بیثہ۔ ہمے گالانی گار ایغاگون' بلوچانی ننگ و جنگءِ تاریخءِ یک مزنیں بھرے' تہار دیمیں دنزو مثرانی اوٹءَ ابدین بیثہ۔ گمبذ و ہڑبءِ جنگءِ ماں دوصدو پنجاہءَ ژا گیشتر' نامدارو ننگیالیں بلوچ شہید بیثغنت، جنگءَ ماں زذغ بیوخیں بہاذر لیکھوا ژا درءَ ثنت۔ ہمے شیراس رحمعلیءَ یک یکیں شہیدو زذغءِ نام لیکھثو راج دوست او زحمجنیں بہاذرانی نام داں جمارا روشن کھثہ۔ ہمے دست کپتغیں گالاں مں شاہرءَ شہیداں ژا چیہارگیست

وشش مڑد نام پہ نامیءَ لکھشہ، او زذغاں ژا چھل مڑدءِ نام گپتو بجار کھشہ ۔ جنگءَ شہید و زذغ بیوخیں مڑدماں ژا بازیں امنامءَ ثنتہ، ہوالکہ شاھرءَ ہرمڑدمءِ نامءَ گوں پھجیا آنہیءِ پاڑو او ٹکرءِ نام دے ڈسشہ کہ نواں اصلی مڑدم ہندا تھی مڑدے نام بہاذرانی چھرا ایکھءِ جیث ۔ شہیدو زذغاں ژا سوا جنگءَ مس ہزاراں مڑدم گونءَ ثنت ۔ شاھرءَ شیرءَ مس صذائی صذ نامی ایں کڑدار لیکھشغنت ۔ ہمے کڑداراں ژا خیربخش‌خان‌مری شہذاذ خان، بلوچ خان، مڑزی ہاں خان، شربت خان، سیذ ہان، خداداد، بیورغ نہالان وزیرہان، علی ہان، حیردین وغیرا مشہوریں بہادر او جنگءِ سروغان ءَ ثنت ۔

رحمعلءَ جذا جذائیں کڑداراں گوں اواریا مری تمنءِ اواریں راجی کڑدار دے پیش داشتہ کہ انگریزانی برخلاف مڑغے دراہیں آلسءِ دلءَ مس چھکر ہوس و شک اث ۔ بہاذرانی دلاں ہمرنگیں زہرغ و جوشے اث کہ چھڑوئیں جنگءِ واہو اشکھشو ہرکس مڑغاہہ سرکپتہ، ہرکسےءَ را زخم دستءَ آتکہ زخم زڑتھو رائی ایشہ کسےءَ را توپک دستءَ آتکہ تہ توپک زڑتھو لڑشہ ۔ کسے زواریءَ کسے پھیادغیءَ ۔ کسےءَ پھروث توشغ زڑتھہ او کسےءَ آڑلھی مشتءِ گنڈھا بستو سرکپتہ ۔ شاھرگرں مزائیں فخرےءَ وثی قومءِ بھڑمڑدائی حالاں ایرلکا داث :۔

شغاں کاشذ و حالی
چڑثنت مڑ حیا والی
پرءَ شارو او ننگ پالی
گزاؤ کھسو و سیالی
پھذا اوشتاثغاں مالی

لغور و بدر کہ زالی
اڑتہ دوہ سلیمانی
سمجھ و سندھ و کشکانی
مقیمی کوہ دربھانی
ہنا مامندو گواثانی
دھمثہ کاشذاں نیلی
زہ و ڈونگان و گمبولی
بہاذر آتکغاں ہیلی

کڑدار نگاری

رحمعلی ہمیرنگیں راج دوست او انصاف پسندیں شاھرے اث کہ آنہیا جنگءَ مں اوار بیوخیں یک مڑدے نام دے وثی وسءَ ہوندا نہ اشتہ ۔ رحمعلیءَ صذانی صذ جنگ دوستیں بہاذرانی نام وثی شیرءِ گالاں مں آڑتھو مزائیں علمی او تاریخی کھارے کھثہ ۔ شاھرءَ ہر مڑدمءِ شارو، سیالی او بھڑ مڑدائی ہمیرنگیں انصافےءَ گوں پیش داشتہ کہ ہر مڑدمءِ قدروشرف درجہ پہ درجہ وثی ہندا سہرائیں۔

نواب خیر بخش خان اول، مری تمنءِ' انگریز دژمن اوآجوئی دوستیں سڑدارے اث ۔ خیربخش خانءَ ہروختءَ او ہر ہندا وثی قومءِ بھیم وتومار او ننگ و نام مڑدانی ڈولا برجاہ داشتہ ۔ یک انگریزیں لاٹےءَ بلوچستانءِ سڑداراں راگوشتہ کہ مں شیذا بذل بیثو روغایاں ۔ شوامنی عہذا انگریز سرکارءِ وفادار بیشغت ۔ مں باڑایاں کہ شوا گوں مں وثی وفاداریءِ یک ہمیرنگیں مثالے پیش دارت کہ آں مذام یات سر بثیث او شوا

ایرنگا کھنت کہ منی بگھیءَ را کوفغا دئیت او منءُ منی بنگلہءَ ژا، ریلءَ سٹیشنءَ داں پجائینت ۔

مروشی آجوئیءَ ژا رندا ہمے حالور مڑدمءَ را گھشے کہ یک چکی او ناذانی حالورے معلوم بیث لیکن مروشیءَ ژا سے چیار گیست سال پیشترا، انگریزءَ ہمیرنگیں زپتیں بادشاہیءِ کھشہ کہ سڑداراں را لانٹءِ ہمے حالورا ژا نہ گیر بیغے مثرال نیث ۔ بلوچستانءِ باقی سڑداراں لاچار بیشو بگھی چکغءِ ہمے ناروائیں حکم منثہ او سڑداراں پہ ہند بیثو بگھیءَ را کوفغ داثو سٹیشنءَ داں رسائینثو، بلوچستانءِ انیشغا یک سیاہیں ٹکے، ایر کھشہ لیکن گھگیریں خیر بخش خان مریءَ ہمیرنگیں مڑداریں کھارا ژا سدھائیں جواو داثہ ۔ آجوئی دوستیں خیر بخش خان مری نیں زوراخءَ رضاءَ دیما سر جہل کھنغا پہ تیارات اونیں آزاتی دژمنیں انگریزانی مذتءَ پہ تپارات ۔ ہوانکہ آنہیا ۱۹۱۴-۱۸ءِ سری مزنیں عالمی جنگءَ مں انگریزاں را بھوژا پہ بھرتی پارا، مڑدمانی دیغا ژا، صفائیں جواو داثہ۔ رحمعلی مری، نواب خیر بخش مری (اول)ءِ کڑدار و بھڑرمڑدائیءَ ایرنگا پیش داریث :—

ہزار شاواش ایں خیر بشکءَ
حضوری جعفریں درشکءَ
سخی او صحوءَ لکھ بشکءَ
مزن نام و گریو ہالا
بزرگی بھیم او اقبالا
جہاں مالیم ایں تھئی حالا

نخشیٔ کافرءَ ٹالا

گھشی پچو پہ ایمانی

خدا والہ ایں مڑدانی

پھتءَ دا پھیرکءَ دالی

دھرا میرا تنوں جوالی

امیری ہند و خاندانی

سروں قربانیں لجانی

دموذ کہ شانیں مڑدانی

نواں بولءِ بغائیءَ

نذونی مڑدءَ ہائیءَ

نخنوں لوکرائیءَ

ہرچنت مری تمن یک مڑوخ او بہاذریں تمنءِ لیکن بلوچ راجانی اے دے کہنیں دستورے کہ وثی دیما راج پہ صلاحیءَ نہ مڑنت دموذ کہ سڑدار یا سرکڑدو، استمانءَ مہ رمائینیث - راج ہواں وختءَ مڑیث کہ سڑدار یا سرکڑدواں ژا' بار زیریں مڑدے دیما بثیث او جنگءِ سیث وتاوانءِ بارءَ زیریث میر مڑزیہاں مقدم بجارانی وثی باریءِ سہرال او ہوہیں مڑدے اث بینکہ مری تمن انگریزاں گوں جنگءَ پہ سمبر تو آتکہ' تہ ہمے وختءَ' شاھر مرزی ہانءِ کڑدارءَ پیش داریث او آنہیدف زوانی

ری تمنءَ را صلاحءَ داث کہ ناپوہیں جوش و زہرغ او اشتافگری
بوانیں کھارے نئیں ۔ انگریزءَ گوں ہواں وختءَ دا مڑائی
یث نوی دموذ کہ سڑدارءِ جند ہمے بارءَ مہ زیریث ۔
نہں شاعرءِ جندءِ گال نغوشغءَ کھڑزنت :-

گھشی مڑزو (۱) مزن شانیں
مری تھئی ہیل ایں جمارا
کھنے بے عقلیں کھارا
مڑےء دیما گوں سرکارا
کھیہ زیری ہمے بارا
نہ جنبی باجءِ سڑدارا
وثءَ کھنتی کہ بار زیریں
میار اژ ہر کسءَ دیربں

انگریزءَ گوں جنگءِ واہو بئیغاگوں' مری تمنءِ ہر مڑدم
زحم زڑتھو مڑائیا پہ سمبرتہ ۔ جنگءِ ہوس و شک ہمکر زیارت اث
کہ گھشے ہر مڑدم وثی دیما جنگءِ سروغان اث ۔ کسءَ را اے
سدھ سما نہ کفغایث کہ جنگ دے یک موج و صلاحءِ لوٹھیث ۔
ہرمڑدم راجانی سروغان بیث نوی ۔ جنگ دے یک کواندارے
یک بار زیرءِ لوٹھیث۔ جنگءِ ہمے گرمیں ساعتءَ دے یک مڑدے
ساڑتھیں دلءَ گوں، حالاتءَ دیر نغاہیءَ گرں گندغایث او ہمے
مڑد' سڑدارءَ رند تنءِ کلاں ژا مستریں سر کڑدو مرزی ہان خان

(۱) سڑزھان خان مقرم بجارانیءِ نیم نام کہ دوستیءِ گرنے جہت

اث ۔ آخر مڑزوءِ ہمے صلاح ہر کسءَ وھش آتکہ ۔ آخر مڑزو
وثی او خداداد خانءِ نشک و سلام دیم داثو، نواب خیر بخش خان (اول
مریءَ را حال سر کھنائینتہ کہ نیں بیا کہ اشتو، سوا، کھار دیمتر
لہ کھنزیث ۔ رحمعلی گھشی کہ :-

ششہ کاشذ دا کاہانءَ
گورءَ شہزاذ غیں خانءِ
سلام و نشک منیءِ مہرءِ
خدا داذیں ستم زیرءِ
بیا راجءَ اغم گیرءِ

دیمترا شاہر مارا سڑدارءِ سمبراتی او چڑیءِ حالءَ داث ۔

چڑثہ مومنیں سڑدار
الہی سورثی ستار
اغر مہرءَ کھنے واندکار
مریءَ شمیری دوز دار
گھشی خیر بشک کہ ہار ریزءَ
قرآنءَ چاڑثہ ہیرءَ
مری باز نشتغے دیرءَ
شمیذا چکثہ میرءَ
مڑتفیں روثگوں تغدیرءَ

شاھرءَ خیر بخش خانءَ را ''مومن اں مڑدار''، گوشتو آنھیء سرجمیں سیرت و کڑدار پیش داشتہ ۔ بلوچی ءِ مں مومنءِ لوز باز دیر دراڑیں او پراھیں مطلوءِ داریت کہ آنھی میناءَ بلوچی زانوخ جوان سئی انت

رحملی، نواب خیر بخش خانءِ جنگءَ پہ تیاریءِ حالءَ چھوش واث کہ :—

دھماچیں خیر نڑءَ کھاراں
گروخ ث پہیا ذغ و زواراں
مڑو دنز و شفءَ تاراں
ہلکءِ داثنت چھو ہاراں
گوژ انت امگءِ سیہ ماراں
لٹیں نیامءَ سرءَ داراں

نینکہ مری جنگءَ پہ نز آتکہ تہ شاھر مارا دھمی برءَ مڑزی ھاں بجارانیءِ کڑدارءَ پیش داریث و ڈسیث کہ آں چھڑو دیر دھیاں و دیرگندیں مڑدے نیث بلکہ سیلی وختءَ جنگدوستیں سر مچاے دے استث چھو کہ شاہر گھستی:—

چڑثہ مڑزہاں میریں
دھرا شاروءَ ہار زیریں
ہموذ کہ گھسوءِ کھاراں
سراں ہرروش زیاں ۔ اراں
قہارانی سرءَ مہاریں
علیءِ دلدلءَ زواریں
سخن و قولءَ سچاریں

بہاذریں ورنا پھرکانی ڈولا جنگءِ آسءَ سرا رشفایہ ثنت

مڑوخیں ورنا ہمے رنگا دست و دست کھٹو رو غا یہ ثنت
چھو کہ مڑدم سیر و شاذھاں ہوسءَ گون روث ۔ رحمعلی بلوچ
خان گزینیء مزن مری ستاہ ء کھنت و گھشی:۔

بلوچ خان زوم و انڑتکی — کلاماں عو مری بکی
مڑوں گون کافرا حتی — درءِ زحمءَ کھیا جکھی
مڑونی زورءِ ستارءَ — علی و دلدلءَ زوارءَ
مروشی آنکہ ے وارءَ — سرءِ کشوں چھو سیہمارءَ

سید ہاں دے مڑزی ہانءِ براث اث ۔ سیدھاں دے گون وثی
بنگویں براثءَ سلاحاں بندیث او بورا سینگھاری او جنگءِ میذانءَ
رائی بیث چھو کہ رحمعلی مارا ڈسیث:۔

چڑی سیذہاں پہ اختیاری — رشوخیں سیاہءَ سیگھاری
سلاحش بستاں قندہاری — تھرا شارو او سیالداری
دھرا میرالیں جماری

آزاتیءِ جنگءَ مس گیھلیں ورنایاں بلوچانی ننگ و شانءِ
تاریخ وثی حوناں گون لکھثہ۔ جنگءَ مس یک یک لوغءَ ژا، دو
دو جوڑائیں براث گونءَ ثنت ۔ یک یکیں لوغاں ژا چھیار چھیار

براث دے، وثی قومی عزت و ناموزءَ پارا جنگءَ مس شریخءَ ثنت خدادا۔ بیورغ باہر او نہالاں ہر چھیاریں براثءَ ثنت او کل جنگءَ گونءَ ثنت ۔ رحمعلی ہمیرنگیں حب و اخلاصیےءَ گوں ہمے چھیاریں براثانی پچارءَ کھنت کہ کسے گھشی ہمے مڑد کل رحمعلیءِ جندءَ براثءَ ثنت ۔ گھشی کہ:۔

جڑی جینہر کھناں گواراں ـــ رواں بیورغءَ سینگھاراں
تھٹی تازی مس جھنٹر ساراں ـــ ہمے ذاتیں سپاہ داراں
نئیں ماثش پھذا کھاراں ـــ پھذی نندنت و گیراراں

خدادادءَ باروءَ گھشی کہ:۔

خداداد ہنگ و بورانی ـــ و روحنیں لیڑوءِ سانی
صلاحش بستاں جنگانی ـــ براحنیں تیغ حراسانی
سرا مندیل مسکانی ـــ لفاہ داریں گریوانی

باہرو نہالاں نامءَ گیثرتھ و گھشی:۔

لہنکیں باہر و نہالاں ـــ کواں زیر و حور پالاں
سخی او تیغ و تنگ پالاں ـــ دھرا بے مٹ و بے سیالاں

بازیں تنگدلیں مڑدمانی خیالیں کہ جنگءَ شیرءَ مس رحمعلیءَ گواں کھمیں باز، رو ریائی کھثہ او بجارانیءِ بہادر،

بازیءَ سینگھار ثفنت او گرنینی تپوءِ زحم جنیں مڑد نہ سارا ئینفنت لیکن ہمے یک رذیں خیالے یا کہ دراوندیں حاکماں ہمے ٹوک نامر حالیں مڑدمانی دفءِ داثہ کہ کھیذاں، مری تمنءِ پھوٹانی تفاخ بھری - راستیں حور ایشانت کہ رحمعلی یک بے ریائیں شا مرے اث - رحمعلیءَ شہیداں ژا سری نام قادو ہلیلیانیءِ کپتہ او انصاف دے ہمیرنگائیں پھجیکہ غزیاں ژا سری شہید بیوحنیں مڑد قادو ہلیلیانی (گزینی) اث رحمعلی گھشی کہ -

درزءِ جام درکی بہاراں غزائی کشتغاں ساراں

رنڑاں قادو ہلیلیانی سری دفبوڑءَ تھیرانی

امام بیثہ شہیدانی -

گزینی تپرءَ ژا' رحمعلیءَ بلوچ خان' محمد خان' شیر محمد لوہارانی نوذو، شاہ بشک' وزیرہاں' علی بانف' حیر دین وغیرہ چنڈہی بہادر سینگھار ثغنت- رحمعلیءِ دراہیں جنگءَ شیرءَ اغر سر جمی پڑھءِ بروے تہ مڑدمءِ دل اے ٹوکءَ باورءَ نخنت کہ رحمعلیءَ مری تمنءَ ژا یکھے ای لیا کھثہ یا کسےءَ را گوں بے انصافی کھثہ - شاہرءَ نیں کسےءَ را کسر کھثہ نہ نسر - اغر رحمعلی سرا ہمے تہمت درست بیثیں تہ آنہیءَ رہزن باروءَ ایرنگیں گونڈلیں گال نہ گوشتنت کہ:-

پڑءَ بیر بشکءَ ہونکارا
جھٹی جھنڈی مں بازارا

سری ءِ رہزناں کلءِ
مناں حقیں گرغ ٹلءِ

ہے خیال کر رحملیءَ راجءِ یک سیکےءَ را بھڑ، او یکھےءَ را اغور گوشتہ، اے کالاں ژا پیدا بشیہ :—

سیکے جکھشہ دیرا
قرآنءَ کھلی کیں پیرا
چھڑائیں سور غیں پیرا
خدا بھوریں ہلہ زہرا

ہے کالاں ژا سوا، ملا عمرءَ دے گمبندءَ جنگءِ یک شیرے جوڑ کھشہ - بازیں سٹردمانی خیالیں کہ ملا عمرءَ نواں ہے شیر، رحملیءِ جواوءَ گوشتہ او گزینی سیکے بہاذرانی گبشتر ہمت کھشہ - لیکن ہے ٹوک دے درست نئیں - اصل حالور ایشیں کہ رحملی شیرا مں گمنبد او ہڑبءِ ہڑدوئیں جنگانی پیرا اوار یں - گمنبدءَ جنگءَ مں سری تمنءِ ہڑسائیں سیکانی، ہر تپو و ہر ٹکرہ بہاذراں بہر گپتہ لیکن گمبندءَ جنگءَ مں ہروشءَ ژا، رندا کسءَ را صلاح و ترانءِ مہل نویشہ او لشکروئی دیما چھڑچھانک بشی -
کاھانءَ تکی سریءِ ہے خیال اث کہ انگریز، دوکیءَ ژا، کاھانءَ گرغا ہہ کہ سریءِ محکمیں قلعہ ایں، ضرور دیمءَ کھیت ھوانکہ انگریزءَ گوں، دہمی برءَ کوھستانءِ گرو گٹھاں مٹرغی بیت- گزینی سیکءَ قلعہءِ دیپانی کھنفے نہمت کھشہ- بجارانی سیکءِ سور ھال دے ہے خیال کھشہ کہ پھلنگ گمبندءَ جنگءَ سوبءَ ہموش وار بیثی ایں - انگریزءَ بھوڑ ضرور کوھستانءَ گرغا ہہ دیمءَ روث ہوانکہ اے لشکرا، نزیخ تریءَ ہڑبءِ کوہءَ بنءَ، پھانگی بھوڑاءَ

ٓاگ گپتہ کہ انگریزءَ را اصل شمیذا پھوریئوں، پھندی پھاذاں گڑدیئوں ۔ انگریزی پھوڑءِ کواندار جنرل ھارڈیءَ وثی قوم و قبہاریں پھوڑاں گوں ھڑبءَ پلوا دیم داشتہ او مریءِ لشکرءَ میر خدا داد خان بجارانیءِ کوانءَ شیرا انگریزی پھوڑءِ راہ بند کھشہ ۔ حذائی قدرتءَ مریءِ لشکرءَ کوہءِ بنی پلو گپتہ کہ دژمنءِ پھوڑ گوناں کوہءَ ژا ایر کپتہ تہ مارشونی لیکن انگریزءِ چھاری آں آنہاں را حال سر کھشہ کہ مریءَ ہڑب ٓدگ گپتہ ھوانکہ انگریزی پھوڑ کوہءَ سربرا، ٓاڈ او، اوڈ ھرائی لافءَ سنگھر بستو لشتہ او پھیرا مریءِ پھوڑ سرائیرغ تکا بیثہ ۔ گمبندءِ پروشءِ زھرغ و جوشءَ ژا مریءِ بہادریں ورنایانی چھماں حون مستغت ۔ انگریزی پھوڑ دیم پہ دیم اوشتءَ ثیءَ دیثو، کسیءَ را، ھنر جنگءِ دلیل دے نیاختہ کہ ہمے ھندا بلنت و ہمیرنگیں ھندےءَ دژ منءَ پھوڑءَ ٓاکا گرنت کہ آنہیءَ گٹھءَ تھرنیت کھنت ۔ میر خدا داد خان وث جنگءِ سروغان اث میر خدا داد خان استغیں ڈغارءَ سرا، کھونڈ پھوریئتو، لشتہ او پھلنگی پھوڑاں گوں مقابل بیثہ ۔ میر خدا د د خانءِ چھیاریں براثاں دے آنہی کڑتی ٓپلوا گوں ٓپلو بستو، کوڑی لیا ستہ ۔ ھڑدوئیں ٓپلواں ژا تھیراں ترونکلی گوڑتہ ۔ پھلنگءِ حفبر بریں ٓمشینانی تھیراں مری پیلو شتو گپتہ ۔ جنگءِ کواندار میر خدا داد خان گوں چھیار صد بنکویں ورناباں شھید بثہ ۔ رحمعلیءَ وثی کلاں مں ہڑپءَ جنگءَ ٓپلوا اشارہ کھشہ ۔ ہمے حالورۃ سرا رحمعلیءِ دل باز دوراث کہ ہڑپءَ جنگءَ مں گزینی سیکءِ ورنا، بجارانی بہادراں گوں، امکوفعء ٓجکھغا پہ ہچھے سذھۃ پجث نوشیفنت ۔ رحمعلیءَ ہمے گلاتہ کھشہ لیکن آنہوا اے پھناذ نیغا دھیاں نخثہ کہ ہڑپءَ جنگ، بے صلاحءَ او ناغمالی

آختو اوار بیثہ ناہیں تہ وثارا جنگ ءَ ژا دیر دارغے میار کس ءَ زژتہ نخث ــ بہور حال رحمعلی ءِ گل ہرائی گلا ءِ لیکھ جنت ہر بازیں مڑدماں ھمے برائی گلا ءَ , را، میالی اوسیالداری ءِ حالورے ثاہنیتہ۔

ہیے ڈولا اے دے رَذیں خیالے کہ ملا عمر ءَ رمحعلی ءِ شیر ءَ جواو ءَ وثی شیر گوشتہ او چھٹروئیا گزینی سہک ءِ مڑدم سنگھار تغنت رحمعلی او ملا عمر دولیں وطن دوستں شاھر ءَ ثنت او پڑدوئیناں دل ءِ حب ءَ گوں شہید و غازیانی , زحم جنی ءِ ' دل ءَ سیرا داں سپت کھثہ ــ پڑدوئیثاں یہ بھیرا، وطن دوست او راج دژمن ابی کڑدار ہیش داشتغنت ـ ملاعمر دے وثی گالاں مں سری , چغل وثورانی ڈس وہار ءَ داث کہ آنہاں ھا مکاری انگریز ءَ را رذیں راہ شون داثہ کہ ــ

مذت ءَ لوٹھ ژا سڑداراں
قدیمی دوست و زرواراں
سر ءَ کھاتکے مں درباراں
مروشی پھوژوں درکاراں

ملا عمر مارا , دیمترا، گیث کہ سرجمیں بلوچستان ءِ استمان انگریزی پھوژامں روغا پہ تیار نیث ــ راجانی کارمستر ، انگریز ءَ دیمادے بیوس ءَ ثنت او راجانی دیما دے لاچار ءَ ثنت ہمیرنگیں گوزوریں سروکانی حال ءَ ملا عمر اھرنگا داث ــ

بنی جہانی تمنداراں
قدیمی دروغ ءَ نامداراں
گرات بے واژہیں خواراں
پھلنگ ءَ کھاراں پھیژ داراں
بذیں کھارنت و کڑداراں

دھمی نمیغا ملا عمر اواب خیربخش خان (اول) ءِ
انگریزاں را جواو دیغے پیرا ایرنگا داث کہ -

منی میرءَ را سڈائی
جواو ءَ لوٹھی نڈائی
تھسیل کھولو کھتیش درائی
بخی خیر بخش درگیان ءَ
کھتہ مچی مں میدان ءَ
صلاح گپتی مریستان ءَ
گھشی خیر بخش جواوالی
مناں مرتاج باوچانی
نفسکءِ کھنڈنما دانی
ہموذا نشکاں ترکانی
منی پھلیں مری آنی
مڑے ثنت ہوت گوں رازایاں
پھلثنت توپ گوں گاڈایاں

میر خداداد خان ءِ زحم جنی اوبہادری ء پیراءِ داث
و گھشی —

خداداد ترک افغانی
سجل ھوتءِ مغلانی
روان و رَگ ءَ مکھانی
مناں قولیں نہ تکالی

مری تمن ءِ سرہاں تہ بل بہ نیمغیا کاہان ءَ بکالاں ژا
نانڑاں مڑدے دے جنگ ءَ پہ سمبرئو آختہ — ملا عمر ہمیرنگیں

...ماف دوستیں کہ آپہنا و نانڑاں بکھال ءِ کڑدار دے مری ءِ
...ی ایں بہادرانی چھرا پیش داشتہ کہ —

گھشی نانڑاں ہواں پھرا
سرنیناں میش ءَ گوں بھوتارا
نخناں جوفو ءَ کھارا
نہ منی جاں منی آس ءَ
پھزیں ھٹ گوں امرداس ءَ

ھرچنت کہ ملا عمر ، رحمعلی ءِ تڑیں شاھرے لیث ہر
...ھاریں بھڑیں شاھرے اث — اے ہڑدوئیں شاھرانی گپتارانی
...واں تریں پھناذ ، آنہانی جوش و جوذغ ایں — ہڑدوئینانی
...ریں گال کھور ءَ ڈولا دل ءَ ایر نذوخ انت — رحمعلی او
...لا عمر ءَ جنگ ءَ میدان ءِ سرحال ءَ سرانڈے بازتری ایں گال
...وشتفنت — دوئیں شاھرانی کھڑدے گال یک دھمی ءِ دئے
...یفایئت — ہمے گالاں ژا دوینانی زھرغ و جوش او زور ءِ
...ان ءِ فرق سہرا ھیت -

ملا عمر

...ڑوخاں و ہمیں گوں جنگا
...مشتہ کوڑو ءَ دھندا
...ڑندی بستغ ں ھندا
...غی گمبز ءَ کندھا
...لنگ ءَ توپ ءَ زمبھارا
...نیمت گانڈی پہ ازرارا
... ھمشتہ شف دا چھیار بہرا

رحمعلی

...وار بیثو شف ءَ تارا
بہاذراں نہڑو مارا
"ھمت" و "مڑد ءَ" ھونکارا
سغاراں چاپ وچلہکارا
ھلک و حون ءَ شدکارا
مشین و ریفلاں چاٹیں
چھڑا گانڈی ءَ ناراٹیں

مشین ءِ ریفلی گواراں
گٹی تهیر په انگاراں
مزار په ڈوہرءِ داراں

گلٹوں تهیرءَ چنہاٹیں
چهرایاں پهرو هینژائیں
ترکش تپتغیں ترااما
اوار بیثه نماشا ما
سرین ءَ آسثه ماما

رحمعلی ءَ وثی درائیں زیند ساذه و شادکامی ءَ گوں گوازینته - راج و استمان سڑدار و سرکڑدواں گور رحمعلی ءِ مزینں عزت و شرف ءِ اث - آخری عمر ءَ رحمعلی پهوٹائی، لوغی جهیڑو ءِ سرا رنجا بیثه او مری ءِ ڈیه اشتو، لڈثو راڑا شم ءَ شثه ــ آخر نواب مهراللہ خان مری ءَ راصلاح داثه که رحمعلی ڈولےءَ مرکه کهنے جیت او گڑدینءِ جیث ــ نیٹ مریءِ سرکڑدواں مرکه کهثو، میڑو منتاں گوں رحمعلی گڑدنیثو مری ءِ ڈیہ آڑته ــ

رحمعلی کوئٹه مزینں زمین جمب ءَ ژا دوسال پشترا یعنی ۱۹۳۳ء من پنجاه وهپت سالءِ عمرءَ سر نیاتکه ــ هرچنت که وث اے بے هقایش گیندی ءَ ژا شثه لیکن آهینا وثی گپتاراں گوں بلوچی قوم ءِ نام و توار, داں جمارا زنیذغ کهثه ــ

رحمعلی ءَ سے بچه وثی رندا اشتفنت - آهنی دوستریں بچه بجار او جاڑو دے بلوچی ءِ نامی ایں شاهر بثغینت ــ

هیرانی تمن، ویران انت
سیٹ من شکلیں جنگان انت

گوازنگ جھٹہ لج ء چپیءَ گوشتی اوحیا
من روخایاں لھ دے مش رنداللہ وبیا

نیم کھٹانی سرء انت نیم ؒر ّلی نیم شغان

نیم دفی زمبے نہ گندی نیم داری نوکران

نیم گون شادھ مراداں نیم نالی پہ غماں

گمبذءَ جنگءَ شیر

۱ الاہی یا تنوں ستار

۲ کریم و قادر و ڈانار[1]

۳ صمد و صادق و سیچیار

۴ کھیا دیٹھہ تہئی دیذار

۵ مکان و دائمی دربار

۶ سجاول سٹھہ بخت ءَ

۷ کھٹی موکل اژ ءَ تخت ءَ

۸ رواں بیٹھہ ھواں وخت ءَ

۹ پھلنگی چکٹی شیرا

۱۰ چڑتھہ کابل ءِ پارا

۱۱ شتھہ جنگی دا قندھارا

۱۲ ھواں تخت ءِ طلبگارا

۱۳ کھٹہ شہزادگاں نعرا

۱۴ دف ءَ چھبو جھٹہ یار

۱۵ سر ءِ چہتہ چھو[2] سیہ مارا

---

۱ سخی ۲ کشتہ

١٢ اڑنٹه[١] اڑگمیں[٢] هارا[٣]

١٧ شذو کپته مں کپارا[۴]

١٨ کهٹی چکی اڑ ءَ پارا

١٩ بناڑا سنڈ ءَ غیفارا[۵]

٢٠ زرہِ ساسی و سہدارا

٢١ نٹیں په سدھ واشمارا

٢٢ دف ءِ کاهان ءَ پچارا

٢٣ گوانی شهرو بازارا

٢۴ برانی بهیم[۵] و تومارا[٧]

٢۵ کهناں نامے دا جسارا

٢٦ کهیارا سدهیں غیرانی

٢٧ خدا وث سهٹی ایں وث زانی[٨]

٢٨ پهکو بن کپته شیطانی

---

١ لوڑهٹه ٢ میلویں آف ـ لڑدیں آف ٣ طوفان
۴ کهڈءَ تاو دیریں ہند ۵ ڈہہ ـ دوار ٦ زور ـ
رعب ٧ نام — ناموز ٨ زانت — پوه بیت

۲۹ خراوی بادشاهانی

۳۰ بزرگ بولان و سلطانی

۳۱ مقیمی دین و رحمانی

۳۲ بلاہ ءِ زڑتھ لجانی

۳۳ میار ءِ باران نیلانی

۳۴ شئڈی دین و بسلمانی

۳۵ چغل چکوخیں نوثانی

۳۶ سرا بھومیائیں اڑدانی

۳۷ حکمش اشتہ الامی

۳۸ کسب اش زڑتھاں ناجانی

۳۹ شرائش ہرڈاں ریائی

۴۰ وروخانی صلا یکھیں

۴۱ ہمو ڈھونڈا دف ءِ سکھیں

۴۲ گریواں ظلم و ناحقیں

۴۳ گھشنت پر امت ءِ جوانی

۴۴ حدیث گوار کتابالی
۴۵ اوی دوسلی جہودانی
۴۶ کوانی[3] مستیں پھوژانی

بھلنگ ءَ باری ءَ ژاپشہری راجی رنید

۴۷ مری پہ ربءَ فرمانءَ
۴۸ حضوری پاکءَ آمانءَ
۴۹ دھماچ[1] و دورءَ کاھانءَ
۵۰ صلاح وسنگت و ترانءَ
۵۱ بلوچی ننگ و سیستانءَ
۵۲ پرا ہمسایغاں جوان ءَ
۵۳ چھٹی کا چھوردا برلان ءَ
۵۴ کلنگ[2] ءِ زیشہ ژا خانءَ
۵۵ ھمور کہتات و پھارءَ

---

۱ مچی ۔ مراکہ ۲ سنک ۔ ٹیکس

۵۶ مریءِ سوبءَ تومار[2]ءَ

۵۷ بذان را بھیم[4] و ڈھکارا[5]

۵۸ جشغا سند آھن پارا

۵۹ برغا مال و آوارا

۶۰ پھلغا ژوب و قندھارا

۶۱ اڑءَ موسکیل ءَ بازارا

۶۲ برغا مال و آوارا

۶۳ مئیں بذنیت و خوارا

۶۴ نیئں بے دین و ساکھ وارا

۶۵ کلاماں ھرکہ بیزارا

۶۶ نئیں کہ بھاڑءَ پچارا

۶۷ شرا پہ دگ واروار

۶۸ بلوچی سادہ این کارءَ

---

۲ تھڑس - حتر - پچار ۴ تھڑس - حتر - خوف
۵ لڑزغ - لڑاوخ

انگریزانی بھرتی لوٹھع

پلنگی آنکہ مورانا ۶۹
چغلاں آڑتھ ڈورانا ۷۰
بنی بے عزتیں جہانا ۷۱
بلوچ گوں ذاتِ افغانا ۷۲
وطن داثہ مسلمانا ۷۳
شراوی ریتہ پیچانا ۷۴
نریسی نیں اژءَ جانا ۷۵
ولایت بیثہ ٹھگائی ۷۶
تنڑی او سنگ و بٹائی ۷۷
وطن گپتثی بہ دانائی ۷۸
تیرءِ[1] بازیں ٹھگائی ۷۹
یہودی کھاریں دروھائی ۸۰
وثش داثہ پہ مستائی ۸۱
کھثہ پہ پسیوان بھائی ۸۲
جہودا[2] بڑ پہ راوائی[3] ۸۳

---

۱ بھرامیث ۲ بھڑتہ ۳ مستی

۸۴ گہین ءَ ذات ءَ لوٹھائی
۸۵ انامءَ داث و پھرالی
۸۶ ھرالکہ لو کراں جائی
۸۷ نیش سرکار ءِ شرمائی
۸۸ دنیت مڑداں پہ چنڈائی
۸۹ پھلنگی دیم ءَ دا زواراں
۹۰ سری گوالکھث لمنداراں
۹۱ منی دست ءِ نمک واراں
۹۲ چغہ گوں شال وبلگاراں
۹۳ من ءَ داثاں مں درباراں
۹۴ اخو آنہاں ءَ گیرارے
۹۵ مروشی مارا پکارے

نواب خیر بخش خان مری اول

۹۶ ہزار ھداواش ایں خھر بشکمءَ[1]

۱ کمبذ ءَ جنگءَ روشاں مری لمن ءِ بھاغ ءَ واژہ

۹۷ حضوری جعفریں درشکءَ

۹۸ سنجی اوصحوءَ لکھ بھکءَ

۹۹ مزں نام رگریو پالا

۱۰۰ قرآن وان وخدا والا

۱۰۱ بزرگی بھیم واقبالا

۱۰۲ جہاں سٹی ایں تھٹی حالا

۱۰۳ نخثی کافر ءَ ٹالا

۱۰۴ گھٹی بچو پہ ایمانی

۱۰۵ لزوں مڑداں پہ چندائی

۱۰۶ خدا والی ایں مڑدانی

۱۰۷ پھٹ ءَ دا پھیرک ءَ دانی

۱۰۸ دمرا میرا تنوں جوانی

۱۰۹ امیری ھندو خانزدانی

۱۱۰ سروں قربانیں لجانی

۱۱۱ دموزکہ شانیں مڑدائی

نواں بروات بغا ِ ثیا
گرت ہیلا حذائیا
نذونی مڑدءَ ہائی ءَ
نخنوں نو کرائی ءَ

۲

گوشی شہذاد پہ اختیاری
پرا توفیق و تو ماری

۳

مغوز ومست و مڑواری
گوشی ہچو پہ اختیاری
ملاحاں ہنچش ءَ کھاری
نوی گوں کافرءَ یاری
نذاثاں پیسواں ناری
حذا روزءَ وشءَ کھاری

---

۱ ذات بادلذالی گزینی ۲ بے بروا

۱۲۴	باوچ خان زوم والڑنکی
۱۲۵	کلاماں عومری بگی
۱۲۶	مڑوں گوں کافرءَ حقی
۱۲۷	دری جنگ ءَ کھیا جکھی
۱۲۸	مڑولی زورءِ ستارا
۱۲۹	علی ودلدل ءِ زوارا
۱۳۰	مرشی آمتکه مے وارا
۱۳۱	حذا کہاں بوژونی بارا
۱۳۲	سترءِ کٹوں چھوسیه مارا
۱۳۳	مخنت چندا ءِ پچارا
۱۳۴	مویشی کہار اژءَ کہارا
۱۳۵	گھشی شیر محمدیں رانا
۱۳۶	مزاری رہته دریمبانا

۴ باولذائی گزینی ۵ زور ۶ مستی بے پروائی

مقیمی رہزنءِ راجے ۱۳۷

حضوری صحرءَ سرتاجے ۱۳۸

گزایاں سوناں بجاری[۱] ۱۳۹

دھرا بہادراں جماری ۱۴۰

گشی ارغون قندھاری ۱۴۱

پرا انصاف وسچیاری ۱۴۲

کھشیش قول و قراں واری ۱۴۳

نیشش کھوٹ و مژداری ۱۴۴

ہزاراں گواہیں مژری هان[۲] ۱۴۵

مزاری توکل و بھیماں ۱۴۶

خدایا ھکشہ ایماں ۱۴۷

مقیمی بستفیں بلدیں ۱۴۸

قلات و تیمریں کندیں ۱۴۹

---

۱ بجارانی ۲ مژری هان خان مقدم بجارانی مری

۱۵۰ دھرا سر کڑدوی ہندیں
۱۵۱ ھموذ کہ سیالگری روشیں
۱۵۲ مذام سرتاج و سرھوشیں
۱۵۳ جہان ءَ گرڑنھ دلگوشیں
۱۵۴ گورر ہ پیر صاحوءَ پرشیں

۱۵۵ وزیرھاں[1] گال ءَ کھیث میربں
۱۵۶ مذت و پاکرءِ پیربں
۱۵۷ جہود سمجوے بلہ زیربں
۱۵۸ بہاذران گل وسیربں
۱۵۹ اغرساڑنھاف تھراگیریں
۱۶۰ بفالی شیھبری دیرایں
۱۶۱ چڑنھ مڑز ھاں[2] میریں

---

۱ وزیر ھاں ۔قدم لوھارانی ۲ مرزی ھاں خان
۔قدم بجارانی مری

١٦٢ مذت ءَ پاک رب پیریں

١٦٣ دھرا شاروءَ بارزیریں

١٦٤ هموذ کہ کہسوءِ کھاراں

١٦٥ سراں هورروش زیا نداراں

١٦٦ قہارانی سرءَ مہازیں

١٦٧ علی او دالدل ءِ زواریں

١٦٨ سخن او قول ءَ سچیاریں

٣

١٦٩ چڑث شربت پہ تو ماراں

١٧٠ نواں چھنڈت دلی یاراں

١٧١ خدایا منے چھیار یاراں

١٧٢ مخنت گندءَ بچاراں

١٧٣ ظلماں بل ءِ زرواراں

١٧٤ سمارت بورو هتھیاراں

١٧٥ تورءِ زحمی مں بازاراں

---

٣ مقدم بجارانی مری

۱۷۶ خداداد[۴] مست وانڑ تکیں
۱۷۷ گلبمانی دف ءَ دھکویں
۱۷۸ ڈورءَ کھٹ نپت ءَ یہ دکھیں
۱۷۹ دموز کہ ں گھشاں سکھیں
۱۸۰ نیں ساہ و سرئے تکیں
۱۸۱ سپت شہزا ذغے حقیں
۱۸۲ علی[۵] ھاں پہ مڑا داری
۱۸۳ جواؤ لوغیں جماری
۱۸۴ گھشی ہچو بہ اختیاری
۱۸۵ جہودے میاریں زر واری
۱۸۶ نواں کسے کہ گیراری
۱۸۷ دلءَ پھوکیث و ہوذاری
۱۸۸ شف ءَ ہیران ءَ اوماری

---

۴ خداداد خان بجارانی ۵ علی ھان مقدم لوھارانی مری

١٨٩ مری پہ کافر ءَ زرا

١٩٠ سفر ھامیں کھٹے برا

١٩١ مشکت لاف ءَ سرآھرا

١٩٢ مری ءَ یک کھٹہ بولی

١٩٣ صلاح وسنگت و ٹوتی

١٩٤ بغائی ھروغیں دل پھولی

زروارنی صلاح وتران

١٩٥ گنڑتہ سے چھیار زنگ ءَ

١٩٦ صلاح بستہ ہمے رلگ ءَ

١٩٧ مری این پھولفیں دزنگ ءَ

١٩٨ نہ پجوں حاکم ءَ جنگ ءَ

١٩٩ دلش پہ پیسواں ٹنگ ءَ

٢٠٠ پھلنگ ءَ لنگ ءَ لیوارؤں

٢٠١ حرمیں پیسواں کھاروں

٢٠٢ گنڑنٹ ہچوسیئں گھیٹا

۲۰۳ لغائی منشیش نیڑا

۲۰۴ ورنت چانہا گوں لملیٹا

۲۰۵ کھننت مڑدم گل ءِ چیڑوا

۲۰۶ بنا نزیخ کھشیش کچھی

۲۰۷ بشاریں گاجرو مچھی

۲۰۸ شر ءِ ژا خوارہاں بچھی

مری ءِ بارو! انگریزانی خیال

۲۰۹ گنڑنت وث پہ وڑاں گورا

۲۱۰ مری شوں دارغیں زورا

۲۱۱ طلبانی ہواں تورا

۲۱۲ افسک ءَ زڑنھغیں پورا

۲۱۳ بھرانا برو دا بانبورا

۲۱۴ ہذیں جزی منی ٹورا

جنگ ءِ ڈاہ

۲۱۵ تہشاناں آختفنت ڈاہی

۲۱۶ پہ دلکشی او دوز واہی

۲۱۷ جہودءِ بھوڑ بگاہی

۲۱۸ درءَ جنگ ءَ نہ اوشتائی

انگریزاڑدء تیاری

۲۱۹ اڑلیتی شاں وہرلائی

۲۲۰ چھڑا گورا او گور کھائی

۲۲۱ زرءَ سکھ و ھزارائی

۲۲۲ چڑتہ کھے پہ گوغالی

۲۲۳ پریٹ وشول و مستالی

۲۲۴ کھٹی من گمبندءَ درالی

۲۲۵ وطن معلوم کھٹی کاہاں

۲۲۶ شتاویں قاھذور ڈاہاں

۲۲۷ اڑۃ سردست و سرگاھاں

۲۲۸ سمینی سروف و بنگاہان

۲۲۹ دریائی ہتکغیں واھاں

۲۳۰ کھلاں چھو چھاڑدھی ماھاں

مری ءَ لشکرءِ سیمبرغ

۲۳۱ تریل ءِ رستہ مڑزی ھاں

۲۳۲ پھٹ ءَ روذینغہ گوں جی آں

۲۳۳ حریوں پٹ ولنگی آں

۲۳۴ گانڈی دبغ و گی آں

۲۳۵ مغورزیں شربت ءَ تنندی

۲۳۶ کلام ءِ پالشاں رندی

۲۳۷ دز ءَ جنگ ءِ کھیہ ننلدی

۲۳۸ کھنوں چھو کہ جھاں گندی

۲۳۹ مروشی ھیلیں اللہ ای

۲۴۰ بہاذر بیائیے دعوائی

۱۴۲ کہ زرنڑ ءِ توانڑویں درائی

۱

۲۴۲ چڑث سیڈان پہ اختیاری

۲۴۳ شوخیں سیاہ ءَ سینگھاری

۲۴۴ پرءَ شارو او سیالداری

۲۴۵ سلاح ءِ بستاں قندھاری

۲۴۶ تورا شارو او سیالداری

۲۴۷ دھرا میراتیں حماری

۲۴۸ چڑی بیٹھہ مہیمانی

۲

۲۴۹ خدا داد بنگ و بورانی

۲۵۰ وروخیں لیڑو ءِ سانی

۲۵۱ سلاح ءِ جندراں جنگانی

۲۵۲ براخیں تیغ خراسانی

۲۵۳ ستر ءِ مندیل مسکانی

۲۵۴ کھمیث سینگھارتہ شولانی

۲۵۵ نگہدارث گریوانی

۲۵۶ حریف اث ننگ وجنگائی

۲۵۷ شہیداں بیائے غازی آں

۲۵۸ سمارت بورو تازی آں

۲۵۹ نئیشیں نوکری ڈہبا

۲۶۰ دنیائی الھی ہربا

۲۶۱ سروں قربانیں پہ ربا

۲۶۲ جڑی جینہر کھناں گواراں

۳

۲۶۳ درزاں بیورغ ءَ سینگھاراں

۲۶۴ تھئی تازیءَ مں جنڑساراں

۲۶۵ ہمے ذانیں سپہ داراں

۲۶۶ نئیں کہ کھو کھرے گواراں

۲۶۷ نئیں ماثش پھذا کھاراں

۲۶۸ پھذی نندنث وگیراراں

۲٦۹ نہنگیں باہور[4] و اہالاں[5]
۲۷۰ مڑوخیں زخم وسرنالاں
۲۷۱ کواں زیرو حور پالاں
۲۷۲ سخی اوسکھ وننگ پالاں
۲۷۳ دھرایے ںٹ و بے سیالاں
۲۷۴ پھرنگی سرنہاں ںن گالاں
۲۷۵ چڑث شہزاذغیں ڈولی
۲۷٦ دف ءِ کپتہ ھمے بولی
۲۷۷ رضائی گارۃ ءَ پھولی

۲۷۸ چڑثہ نوھلیں[1] غازی
۲۷۹ سماوتی بہرنڑی تازی
۲۸۰ وروخیں میان ءَ شیرازی

۲۸۱ بہاں سینگھارتا نور خان ءَ[2]

---

۱ نوبک قلندرانی ۲ نورخان قلندرانی ۳ قیصرانی
۴

۲۸۲ رغامی آمکہ گرندان ءَ

۲۸۳ گھشے پھل ءِ من پھوڑان ءَ

۲۸۴ ٹری ایں قیصری[۳] یاران

۲۸۵ دھرا دیپھان و دانگ داران

۲۸۶ علی شیر[۴] سولہیں گوں زواران

۲۸۷ نہ ڈھکی اڑ جفرواران

۲۸۸ غزایاں ذاذعلی[۵] گونیں

۲۸۹ ہیمالی سرو شونیں

۲۹۰ اغوانصاف ایں مڑدانی

۲۹۱ وزیر[۶] ایں تیغ حراسانی

۲۹۲ نھرا آمانیں پیرانی

۲۹۳ قرآن و کہچھ ءَ سیذانی

۲۹۴ گزایاں عمر[۷] خان ودھیں

---

۳ قیصرانی ۴ علی شیر قیصرانی ۵ داذ علی قیصرانی
۶ وزیر سومرانی ۷ عمر خان سومرانی

۲۹۵ ترا گوں کھنواں سدھیں

^٨

۲۹۶ ہماڑا گوناں سالاری

۲۹۷ بڈاں مٹھا ءَ ڈہکاری

۲۹۸ غزا ءَ لوخیں جماری

٩

۲۹۹ تری مندوئیں لیغانی

۳۰۰ بناتی سنج و زیوانی

۳۰۱ مناں اومیث یں لکھانی

۳۰۲ سر حقو گوں مڑوارا

۳۰۳ چڑثہ زین ءَ رہدارا

۳۰۴ کھناں تھئی سپت وسینگھارا

۳۰۵ تری ایں لوغیں جمارا

۳۰۶ حضوری پھلاں رامکانڑیں

۳۰۷ غزایاں بیثفنت سانڑی

١

۳۰۸ مراذلی توڑ ءَ نامداریں

---

٨ سالارالی ٩ بھڑدارالی ١ مراذعلی رامکاالڑیں

۳۰۹ جہاں سی این که مڑواریں
۳۱۰ رو وخیں مرکوا زواریں
۳۱۱ مروشی گھسو ءِ کھاریں
۳۱۲ رواں کہ لج لاچاریں
۳۱۳ مری ءِ لشکر ءَ جھورا

۳۱۴ سمند[2] خان سو ئہیں گون بورا
۳۱۵ قرآن و کلمہ ءَ زورا
۳۱۶ زواں پچو گھشنت گورا
۳۱۷ مری این گران کھنت تورا
۳۱۸ دف ءَ هونگیں درالی ءَ
۳۱۹ مڑی منیت بغالی ءَ
۳۲۰ مری ءَ داث هالی ءَ
۳۲۱ سوب ءِ نوکرالی ءَ

۳۲۲ سمند خاں[3] سو نہیں چھو میران
۳۲۳ کھلی چھو شادہ وسیراں _

---

۲ لوهارالی ۳ سمند خان بواری

۲۲۴ سرءِ مندیل و زنزیراں
۲۵ نہ پھاریزی سرءَ تہیراں
۲۶ مری ہر کس گوں تقدیراں
۲۷ ھزاراں محمد* خاں گواہیں
۲۸ چہیار کنڈانءَ کڑواہیں
۲۹ صلا حاں محمد خاں کھاری
۳۰ پرا شارو او سیاَلدارنی
۳۱ صدانی جلوءَ دہکانی
۳۲ مغوذ و مست دگمرائیں
۳۳ گھشں کہ سر منی دالیں
۳۴ چڑث گھنگر ژا کاہانءَ
۳۵ بکوناں آنکہ بکاہءَ
۳۶ پلنگءَ ہولوں آزمانءَ
۳۷ خدایا آژنہ مہذانءَ

* محمد خان گزینی ، "گھنکو" گزینی ھا ھیجہ

۳۳۸ اڑءَ شاھجویں یاراں

۳۳۹ بہاذر ومڑا داراں

۲

۳۴۰ چڑث پلیه گوں توماراں

۳۴۱ نرث گوں حاکمی زواراں

جنگءِ ہوس وشک

۳۴۲ ششغاں کاشذ و حالی

۳۴۳ چڑثنت مڑ حیا والی

۳۴۴ پرءَ شارو او ننگ ہالی

۳۴۵ گزا او گھسوار سیالی

۳۴۶ پھذا اوشتاثغاں مالی

۳۴۷ لغورو بدر که زالی

۳۴۸ آڑثه کره سلیمانی

۳۴۹ سمچھ وسنڈھ و کشکانی

---

۲ شیر محمد گزینی

۳۵۰ مقیمی کوۃ دربھانی
۵۱ بنا مامند و گواثانی
۵۲ دھمنہ کاشذاں نیلی
۵۳ زہ و ڈونگان وگمبولی
۵۴ بہادر آتکغنت ہیلی
۵۵ کمر بستہ جلالان ءَ
۵۶ شہیدی کھرءَ کھنت ۔یانء
۵۷ مزاری رپتہ دریمبانءَ
۵۸ پرءَ موز علی خانءَ
۵۹ مروشی کھنڑسءَ دوں جانءَ
۶۰ سروں شڑطیں من میذانءَ
۶۱ تریلیں رحمت ولاری
۶۲ امیری ڈیلءَ سینگھاری
۶۳ مغلاں گوں تھلیں بورا
۶۴ پرءِ پیر صاحوءَ زورا
۶۵ چڑتہ زیں ءِ اڑ بنگءَ

٣٦٦ نشرے مڑدے نھئی ننگ ءَ
٦٧ گزایاں سونہاں گزینی
٦٨ بہادر آنکہ غنت کھینی
٦٩ سماراں تیغ و پیر بشک ءَ
٧٠ نھئی گواہند غو نشک ءَ
٧١ اڑءَ سر کڑ دو ءَ ذاتا
٧٢ سرینی رہزنی ناتا
٧٣ کھنہ شیر محمد ءَ وائی
٧۴ خدا کھنت راست ء بولائی
٧۵ نیشئی دروہ و کھوڈائی
٧٦ ہماڑا راج ءَ لوٹھائی
٧٧ سپت پیند خان ءَ یارانی
٧٨ مڑا دار و مزارانی
٧٩ سروڈاں ہشیۃ زوارانی
٨٠ سرو مہارث قہارالی
٨١ حریف دارث سفارانی

۳۸۲ چڑث اوذو گوں تو ماراں

۸۳ توشی تعریف ءَ پچاراں

۳

۸۴ سرا شہ بشک ایں ٹھینگیانی

۸۵ کمانی بشہ پوژانی

۸۶ تہرا دعائیں امامانی

۸۷ چڑث گوں نجمل و روشاں

۸۸ امیری نرسغ و پوشاں

۸۹ رنڈاں دنگاں زویرانی

۹۰ گزایاں ککل ایں سانڑی

۹۱ تری میہالیں لانگوانٹری

۹۲ جالاں مونہیں عالیمانڑی

۹۳ علی دوست گونیں مھندانڑی

۹۴ ہزاراں محشریں جانی

۹۵ وزیر گوں میانءَ مڑوارا

۹۶ چڑثہ زورءِ ستارا

۳۹۷ ہمیشان اژ سئیں پیرا

۹۸ جمالانءِ گونیں وڈیرا

۹۹ بہاں سینگھارتہ نرشیرا

۴۰۰ گھشی قادر مزارالی

۰۱ مروشی بیغی سانڑی

۰۲ بذانی بھیلغی گھانڑی

۰۳ ہموذ کہ زحم ءَ بازارین

۱

۰۴ مقیمی ہند ءَ لوہارین

۲

۰۵ وزیرہاں پاک ء دوستدارین

۰۶ مزت ءَ کوہ ءَ ڈالارین

۰۷ سخی سہری او چھپاریارین

۰۸ مغوز و مست و مڑوارین

۳

۰۹ علی ہانءِ بہان بازین

۱۰ سمارتہ نوکران سازین

۱۱ قدم دار و نازین

۱۲ غزایان ہیوت ءَ کھارین

۱۳ تری ءَ میانءِ زرکارین

۱۴ مری نزآتکہ زومانی

۱۲ قدم دار وقدم نازین
۱۳ غزایان ہیبوت ءَ کھارین
۱۴ تری ءَ میان ءِ زرکارین
۱۵ مری نزآتکہ زومانی
۱۶ صلاح ءِ بستہ جنگالی
۱۷ موس و شک ءَ توبغالی
۱۸ سخی لال بشک ڈھینگالی
۱۹ گوشی پہ منگھہ وشانی
۲۰ دنیائی گرنڈین دروغانی
۲۱ طلب داران امامانی
۲۲ مفوز ہیوت این شیرانی
۲۳ مروغان بشیہ پھوڑانی
۲۴ گلی بتکہ شہیدانی
۲۵ مقابل بیثغان سالی
۲۶ گھشی کھلو پہ ایمانی
۲۷ دیغ گران بتیہ مزدانی
۲۸ مروشی کھارین جنگالی

۴۲۹ خریدیں مڑد و بورانی

۳۰ مری نز آتکغ و کل اث

۳۱ گزایاں غلفل و ھل اث

۳۲ خداداد نیامغ ءَ پھل اث

۳۳ حضوری تیمریں ڈل اث

۳۴ خداداد و علی ھاں انت

۳۵ دوئیں شھزاد غیبن خان انت

۳۶ مزاری بھول و بھیمان انت

۳۷ پر ءَ توفیق و ایمان انت

۳۸ مڑا او منگه و شان انت

۳۹ اڑ ءَ سر کڑدوان گران انت

۴۰ صلاحش یک و یک تران انت

۴۱ گوشی مڑ(۱) زومزن شافین

۴۲ دمرا پھم دار و دیر دھیانین

۴۳ مری تھئی ھیل ایں جمارا

۴۴ کوھنے بے عقلیں کوارا

---

(۱) مڑزی ھاں خان مقدم بجارانی مری

۴۴۵ مڑئے دیما گون سرکارا
کھیہ زیریت ھمے بارا

۴۶ نہ جنبی باج ءِ مڑدارا

۴۷ وث ءَ کوہتی کہ بار زیرین

۴۸ میار اژ ھر کس ءِ دیرین

۴۹ ششان کاشزداکاھان ءَ

۵۰ گور ءِ شھزاذغین ھان ءَ

۵۱ سلام ونشک منی میر ءِ

۵۲ خدا داذیں ستم زیر ءِ

۵۳ بیا راج ءِ اغم گیر ءِ

۵۴ بیا سڑدار ستم زیرین

۵۵ بیا مرشی کہ میٹن سیرین

۵۶ چڑثہ مومن این سڑدار

۵۷ الہٰی سورثی ستار

۵۸ اغر مھرے کوہنے و اندکار

۵۹ مری ءَ شیبوری دوست دار

۶۰ گھشی خبر بشک کہ بار زیر ءَ

۶۱ قرآن ءَ چاڑثہ پیر ءَ

۶۲

٦٣ شمیزا چکتہ میر ءَ

۴٦ مڑنفیں روژگوں تقدیر ءَ

٦٥ صلاحاں محمد خان کہاری

٦٦ پر ءَ شارو اوسیالداری

٦٧ نیٹں کامان ءَ گوراری

٦٨ مروشی جنگیں بازاری

٦٩ هواں روش ءَ عدا بیاری

٧٠ کہ پلٹنڑ بیایاں سرکاری

٧١ مقابل بوں مڑاداری

٧٢ سمبنی لئیٹہ اوتہر

٧٣ کمال خان بیشہ سرچہاری

٧٤ سرئیں حاصل پہ اختیاری

٧٥ کریمو پہ مڑا داری

٧٦ کماں نرکے ءَ قندھاری

گنبد قلعہ سرا حملہ

٧٧ دمماچیں عبرنڑ ءَ کہاراں

٧٨ گروخ ءَ پہاذغ و زواراں

۴۷۹ مڈر و دھنڈ و شف و تاران
۸۰ ہلک ءِ داڑہ چھو ماران
۸۱ گوژئت امگ ءِ سیاہ ماران
۸۲ نئیں نیام ءَ سر ءَ داران
۸۳ جلو بیڈہ ھوان ھنڈا
۸۴ سرین ءِ ژا بھر ءَ سندھ ءَ
۸۵ گھشے میل ءِ دو ءِ پنڈھ ءَ
۸۶ بسٹ پار بشیغاں کنڈھ ءَ
۸۷ سیکھ ءِ جکوڈہ دیرا
۸۸ قرآن کھلی نیں پیرا
۸۹ خدا بھورین بلہ زیرا
۹۰ پڑ ءَ ساہ ءِ طمع داری
۹۱ نیائکو نشتاں ھاسکاری
۹۲ پھدا بجار و لوھاری
۹۳ کھشیش دل باورین یاری
۹۴ شنت پہ لج و ناچاری
۹۵ جغ ءَ امکو فغ ءَ داری
۹۶ بہشیش کھبیں و ننگاری

۴۹۷ اوار بیشوشف ءَ تہارا
۹۸ بہاذراں ہنڑ و مارا
۹۹ ”ہمت“ و ”مڑد“ ءَ ھونگارا
۵۰۰ سفاراں چاپ و چلکارا
۰۱ ہلک و حرن ءَ شیکارا
۰۲ مشین و ریفلاں چاٹیں
۰۳ چھڑا گانڈی ءَ ناراٹیں
۰۴ گلٹیں تھیر ءَ چینہاٹیں
۰۵ چھرایاں پھیر و ہنشیراٹیں
۰۶ تڑکت تیغیں تراما
۰۷ اداربیثہ نمہ شاما
۰۸ سریں ءَ آستہ باما
۰۹ سرآلکاں یک و یک ڈاما
۱۰ پھدی پھوڑ ءَ گروادارا
۱۱ کھنت چھو سیہڑی لارا
۱۲ پھلغ ولٹ ءَ پچارا
۱۳ شموذا پھنیز کھثہ یاراں
۱۴ نفاھا بھٹنڑ ءَ داراں

۵۱۵ نئیں کہ کلموا کھاران
۱۶ زذغ و کشتفیں ناران
۱۷ پھذی آوار ءَ وث کھاران
۱۸ لخشنت یار اڑلڈاں
۱۹ نہ گنذنت بھرگڑو جھکاں
۲۰ لغور پہ بھرگڑاں لکاں
۲۱ پرءَ ھنگیں جنی شکاں

پروش

۲۲ حکم بیشہ ژا ستارا
۲۳ ھموذا ھارثیں وارا
۲۴ ششہ بازی گوں سرکارا
۲۵ بھڑتی مے چوبڑءَ ڈھارا

شہیدانی پچار

۲۶ دزدے جام درکی بیاراں
۲۷ غزائی کشتغاں ساراں
۲۸ شہیداں شرءَ سینگھاراں
۲۹ رنڑاں قادو ھلیلیانی
۳۰ سری دف بوڑءَ تیغانی

۵۳۱ امام بیشہ شہیدانی

۳۲ تری میر بیگ ڈھینگیانی

۳۳ مھڑتہ آزات پہ ایمانی

۳۴ سرا جیئنڈ ایں جنگانی

۳۵ سریں صالح منڑایانی

۳۶ گھشی سونا دل و جانی

۳۷ مناں او میث ایں ھیرانی

۳۸ سری دیپھاں سفارانی

۳۹ مواراں بیشہ جٹھیانی

۴۰ مھڑت حیر دیں گوں تغدیراں

۴۱ سرءَ سالو کیں مں سیراں

۴۲ دھرا دانگ داراں لانگھانی

۴۳ سپت چھٹاءَ بچھانی

۴۴ مڑث عیسیٰ منڑایانی

۴۵ ہمت و چاکرءَ جوانی

۴۶ غزائی کھنوا جاھا

۴۷ رحیم خاں چھنگری گواھا

۵۴۸ نه پهاریزی سروساها
۴۹ سماران جنگهان ژنگ ءَ
۵۰ شهید بیٹه پڑا (گون) ہنگ ءَ
۵۱ قلندرانی زوان داران
۵۲ گزایان جعفران چھوشین
۵۳ مزاری جهٹ و شیموشین
۵۴ عمرخان زحم ءَ سر هوشین
۵۵ هموذ کہ زحم ءَ بازارین
۵۶ قلندرانی زوان دارین
۵۷ سماران تیغ و یار خان ءَ
۵۸ هوران پدهرین دانا
۵۹ جلال نیہی او نامدارا
۶۰ کمال گون میان ءَ مڑوارا
۶۱ شته زحمی من بازارا
۶۲ کهنان جلو ءَ سینگهارا
۶۳ کهتغنت نووت ءَ چارا
۶۴ علی محمد مڑادارا
۶۵ تری معروفین جمارا
۶۶ تری گون میان ءَ زرکارا

٥٦٧ هموز کہ صد منڑیں بارا
٦٨ مذام پہ زیرغ ءَ تیارا
٦٩ اغ ءَ زحم ءَ رنڑ و تارا
٧٠ جڑی کندھی ایں سالارا
٧١ درزے ہستی من بازارا
٧٢ هماڑا آتکہ جنبانا
٧٣ کھشہ لیکھو سلامانا
٧٤ نہ کھنزاں من ژا میزانا
٧٥ مڑثہ شیہکیں رانا
٧٦ غزایاں شامل اث کھارا
٧٧ پڑا خیرو گوں مڑوارا
٧٨ مقابل بیثہ گوں چھپارا
٧٩ گھشی سوڈھو حسن میریں
٨٠ نہ گڑداں کہ منی سیریں
٨١ سمارثہ ابدلی هیراں
٨٢ بہشت ءَ سر کھشہ پیراں
٨٣ گھشی لنڈا همے رنگا
٨٤ نہ گڑداں پہ پھندی رندا

۵۸۵ سر ءَ دونی ھمے یندا
۸۶ کھٹی نہمت ژا مامندا
۸۷ بست پار بشیغا کندھا
۸۸ سپتا ولیا سکھیں
۸۹ دھرا بہاذر و انڑ لکیں
۹۰ گلا ئشت النڑ ءَ حقیں
۹۱ امید گور مندوا لکھیں
۹۲ اژ ءَ پھیڑ داذ ءَ سر تالاں
۹۳ علم خاں سونہیں من گالاں
۹۴ گھٹی پہ عہد و اقبالاں
۹۵ سر ءَ من گمبز ءَ گھالاں
۹۶ مڑوخنت مانڑک و سنجر
۹۷ غزایاں باز ءَ لش باور
۹۸ من این گور قادر ءَ آسر
۹۹ دری بزی این تاروگر
۶۰۰ جڑی سمبر تفاں او تھر
۶۰۱ دددیم مٹ کپنفنت چھپر
۰۰۲ شہیداں وٹثہ سنگھر
۰۰۳ مڑاہ جان گلیں کیہر ۔

٦٠٤ جھٹی ساںڈھی سر و ٹکر
٠٠٥ مراذلی چھوش بولائی
٠٠٦ مناں نیں گڑدغ ءَ وائی
٠٠٧ مروشی چذت ایں بوائی
٠٠٨ سترئے دونی پہ سوذالی
٠٠٩ مڑثہ شا ذہاں جائی
٠١٠ مھڑثہ کہ دوستءَ اللہ ای
٦١١ پڑا یار محمدءَ یاراں
٠١٢ جھثہ تاڑی من تلواراں
٠١٣ براھیں بل و کاڈاراں
٠١٤ گھشی شاہو خروڈیانی
٠١٥ مناں شکیں پریانی
٠١٦ تری جنگانی
٠١٧ سرءَ داشتہ مڑایانی
٠١٨ کوہاں شوراں ءَ سینگھارا
٠١٩ کوا زوارا
٠٢٠ ھمے کھارا
٠٢١ چیپا ارا

۶۲۲ کھشی لشکرے دا جمارا

۲۳ علی دوست للوانی ءَ

۲۴ بہادر ءَ صذانی

۲۵ شہ جاں بیگ هواں وختا

۲۶ بہشت ءَ تھنگویں لختا

۲۷ تہرا سوھو کھشہ بختا

۲۸ خدیثاں گھنورا سینگھار

۲۹ امیری دروشم و جھنڑ سار

۳۰ بہشت ءَ سر کھنی ستار

۳۱ نری مہرے و یار ھان ءَ

۳۲ ماللہ گوں پر آن ءَ

۳۳ حضوری ہیرو نوراں ءَ

۳۴ پوادی سورھاں گیر آر

۳۵ تریلیں تھنگو والہار

۳۶ مزاری بھیڑ ٹیش بازار

۳۷ علی و نوکر و جنگاں

۳۸ اغم گیئیشتہ اڑ بنگاں

۶۳۹ مراد بشک زحم ءَ سر مھریں
۴۰ گور ءِ پیغمبر اسھریں
۴۱ تری پہ تکھنواں میراں
۴۲ گھشی روشاں منی سیریں
۴۳ نئیں گڑدغ پھذی گیریں
۴۴ بھاذراں ککر بستہ
۴۵ حبیب خاں کھنگری مستہ
۴۶ بھاذر و زبردست ءَ
۴۷ سفارشیر محمد ءَ زستہ
۴۸ شھیدی جنت ءَ گوستہ
۴۹ سماراں کھلوانڑی آں
۵۰ گزایاں گون و سانڑی آں
۵۱ گزالی گنبذ ءَ روش ءَ
۵۲ جڑی شاھیجواں پوش ءَ
۵۳ نھال سر چک و سر ھوش
۵۴ مزاری کھنڑس و گور موش ءَ
۵۵ گھھی بہ شاملیں یاراں

٦٥٦ نواں کھنزت ڑا قطاراں
٥٧ دردذء بندت مں بازاراں
٥٨ سرئیں ناوڑگوں زنزیراں
٥٩ سمارئہ قبلهی پیراں
٦٠ مڑثہ سید علی نامی
٦١ پڑا پیتری او پهیڑ گامی
٦٢ گهشی نوذو کہ مں سکهاں
٦٣ بہاذر آن و انڑتکاں
٦٤ نہ پهاریزئی وڑا دهکاں
٦٥ نصیراں منگتاں دیثہ
٦٦ پڑا پاکیں شہید بیثہ
٦٧ سپت بازنت شہیدانی
٦٨ علی محمد منڑایانی
٦٩ بہاذر ننگ و بو آنی
٧٠ تهراوڑی شراوانی
٧١ نصیو باثنت پڑیانی
٧٢ کڑاکٹ و هنڑ و مارث
٧٣ گزایاں تو کلی کهارث

٧٤ سرا نوذھاں گوں نوذ گوارا
٧٥ شہیدی کپتہ بازارا
٧٦ مڑغا داذ علی مستیں
٧٧ بہاذر و زبردستیں
٧٨ سماراں کھلوانڑی آں
٧٩ گزایاں گوں و سانڑی آں
٨٠ تریلیں ھنگل و موندر
٨١ گزایاں باز ءَ تش باور
٨٢ الاو اشرفی بے گور
٨٣ مڑث خان محمدیں کیہر
٨٤ گڑاناں کھاتکاں لوھاری
٨٥ بہادر کیچ و قندھاری
٨٦ نوی اوں بڑزغے چھاری
٨٧ پھندی ساک ءَ را چھم داری
٨٨ میاریں بازنی وھاری
٨٩ ھواں مڑداں لیواری
٩٠ کھشھش گوں وث قراں واری
٩١ گلٹ و سنہ سرکاری
٩٢ علی ھاں مرشد ءَ زورا

۶۹۳ شهیدی سخ ءَ دهاں لورا
۹۴ هموز که گیشتراتت گورا
۹۵ هموذئے جهاڑونی پورا
۹۶ نواں قیذی دا لاهورا
۹۷ مذت و سورهیں کهیا
۹۸ پهت و بچهاں ژءَ آپتیا
۹۹ نه سسته سنگت ولیا
۷۰۰ شمالیں توکلی لهیفا
۱ نه گندوں گژدغ ءَ گیفا
۲ گهشی خانو په انژتکی
۳ منی هندا کهیا جکهی
۴ سمارته مهرگل ءِ لکهی
۵ مژث بدو په انژتکی
۶ گزایاں گونان مهندانی
۷ کریم بیگ اث په ایمانی
۸ سپت کنبیر ءَ هونگانی
۹ مژث مسو منژایانی
۱۰ نه لبهنت نعمت ءَ سالی

۱۱ پڑا چھاپ اٹ سفارانی
۱۲ گروشی لانٹ ءَ تھیغانی
۱۳ سرا تور بندیں شیرانی
۱۴ ذف ءِ گپتئں جزارانی
۱۵ کھشی دیدار پری آنی
۱۶ ٹری ایں شیہک و موندر
۱۷ پھٹ و بچھاں کھشہ سنگھر
۱۸ پڑا دراءَ ھونگارث
۱۹ مڑغا سید علی سوارت
۲۰ رنڑاں جان محمد ءَ کھارت
۲۱ گور ءِ مڑزاءَ پچارث
۲۲ جڑیں لال بیگ ءَ تومارث

ڈھپیں او زذغ

۲۳ درزے جام در کی بیاراں
۲۴ زذغاں نیں ءَ سنبھاراں
۲۵ پڑا پیر بشک ءَ ھونگارا
۲۶ جھشں جھنڈی مں بازارا
۲۷ مری ءِ ریزناں کل ءِ

٢٨ مناں حقین گرغ ڈل ءِ
٢٩ سماراں لیغ و نہالاں
٣٠ مروشی کھنڑس ءَ دون چانا
٣١ کھشہ ھر روش فتح ہاں ءَ
٣٢ منتو سہریں مں جنگ ءَ
٣٣ نشے کس جونگل ءَ تنگ ءَ
٣٤ پڑا گجاٹ ءَ ھمبو ءَ
٣٥ حلیم گون دستءَ اوذ گوارا
٣٦ کھشغا چھو کہ سالارا
٣٧ ہزار شاواشیں ہجارا
٣٨ کھنا بھلیل ءَ سینگھارا
٣٩ تری گون میان ءَ زرکارا
٤٠ ھموذ کہ صذ منڑیں بارا
٤١ اغر زحم ءَ لڑ و تارا
٤٢ سراشہ بشک ششہ بیریں
٤٣ گھشی گھنور کہ میں سبریں
٤٤ فتح ھاں جنگ ءَ بارزیریں
٤٥ گلا تش حق ایں مڑدانی
٤٦ مڑث جونگل ایں رامکانی

۴۷ گھشی درو ھمے رنگ ءَ
۴۸ نہ گڑدوں باج ءَ ژا جنگ ءَ
۴۹ مڑوخیں علنڑو پندی
۵۰ جھشتی زحم بے جندری
۵۱ مروخیں بخت علی یاراں
۵۲ جھشغاں زحم مں بازاراں
۵۳ پڑا شاذو ءَ بی سانڑی
۵۴ کریم بشک ءَ پہ ایمانی
۵۵ نری ایں و دلمراذ بولی
۵۶ پھکوئیں حا حو ءَ ڈولی
۵۷ ھمیشاں تہی کھیا پھولی
۵۸ جڑی پوش اث پوادی آں
۵۹ جمالاں ھونگ و تونی آں
۶۰ سرا حاجی و گل محاذاں
۶۱ اڑ ءَ شاھیجوین میراں
۶۲ گھشی وھڑ دل کہ بار ریزاں
۶۳ مری ھر کس گوں تغدیراں
۶۴ نہ پھاریزلی اڑ ءَ تھیراں
۶۵ ھواں ورنامناں گیراں

٦٦ چڑت حیر دیں گوں تغدیراں
٦٧ ہزار خان ڈیل ءَ سینگھاری
٦٨ گھشے نرکے ءَ قندھاری
٦٩ گلاٹ ءِ داشتاں سرکاری
٧٠ زلی جان ءَ کمر بستہ
٧١ امام بشک من ہڑا مستہ
٧٢ سرا شما بشک و پھیری آن
٧٣ منش کل قصواں سی آں
٧٤ سروٹ و گھنوریں ہندی
٧٥ کلام ءِ پالشاہ رندی
٧٦ گھشی ٹیکہ من بازارا
٧٧ مروشی زور ءِ ستارا
٧٨ کھوتی او تزیں کھارا
٧٩ مڑغا ہوسیں ڈومبھانا
٨٠ ہمت و جونگل ءَ شان ءَ
٨١ اغہ شک حکیم خان ءَ

۱

۸۲ اڑ ءَ گزین ءَ بار زیران
۸۳ سمارتہ ملگذار لهران
۸۴ زذغ جاموطیں مهندانی
۸۵ گناهان ماف کهنی ستار
۸۶ نصیوباٹی تهٹی دیذار
۸۷ حضوری جنت ءَ دربار
۸۸ جڑتہ کهار اود کهارا
۸۹ پهجرا او انا وارا
۹۰ اود گڈی شف ءَ تارا
۹۱ مری ءَ زورء ستارا
۹۲ جهتہ من ڈهبران ڈهارا
۹۳ شتان تہ لج ولا ٹهارا
۹۴ سعرء داٹہ من بازارا
۹۵ حذالی قدرت و رنگان
۹۶ جهتو بهورنیتہ اڑبنگان
۹۷ پهذا پهرنیتہ اڑ درنگان
۹۸ هڑل بیٹہ اڑ ءَ چنگان

۷۹۹ فتح ءِ بیشہ مں جنگاں
۸۰۰ حکمے بیشہ الاہی
۱ نوری پیغمبر ءَ ہائی
۲ قران ءَ زور و نبخ دعائی
۳ ششہ پہ بہاج و بہجائی
۴ کھٹی مں لندن ءَ درائی
۵ لہ بڑتھی سنبشیں ہائی
۶ نویسی حاکمی ڈالی
۷ پراجنگ ءَ نہ شورائی
۸ تختی تھی بریں وائی
۹ ہمکرشا ہر ءَ عرضیں
۱۰ رسول ءَ کلمو ءِ فرضیں

شیر

۱ رجی الہان کہ نام ءِ ستاریں
۲ از گڑو آگاہ دانا واریں
۳ باوڑا زیارت دل طلبگاریں
۴ کوڑو ءِ مسکیف انت نہ پھاذاریں
۵ گرات و گوریچ و کس نہ پکاریں

۶ الغی ایں کہ زور و لاچاریں
۷ بروھواں مرد کہ بخت ءَ بیداریں
۸ بھر ءَ گوں چھٹی ءَ شریخ داریں
۹ لڈتو لوغ من لڑوا باریں
۱۰ لوغ و اڈی ءَ کل ءَ قطاریں
۱۱ تخت و طوسی و باغ و گلزاریں
۱۲ فلک و موتی و نور و آثاریں
۱۳ ہو مسلمانان باورا بیارے
۱۴ شو کہ صد گنجیں رب ءَ دوزدارے
۱۵ اخلاص ءَ گوں با و ءَ بیارے
۱۶ روش پھکواتت ، روش دے آندھارے
۱۷ کپتغاں کوڑائیں تر ءَ بندہ
۱۸ میثلی ءَ پہ کافر ءَ رندا
۱۹ اشتغنت ایمان ءَ اڑ ءَ یندا
۲۰ ہر کہ بہ جوانی ءَ پھرتہ مھٹی
۲۱ کلمرا داث و پیسوا کھٹی
۲۲ آنکہ نا کس و ٹیہہ و ڈوڑائیں
۲۳ صحو ءَ سیہ دیم و لچ و ناجائیں
۲۴ رگھ جتی و گھان و خاسائیں

۲۵ بیگناهاں را ذیل ءَ ژتکائیں
آن جہان ءِ شیشاں کھیارالیں
۲۶
۲۷ ذات ءَ ظالم پہ پیسو ءَ پارا
۲۸ گر گریوا او بے بذیں خوارا
۲۹ بندو پھتریں و جن من آندھارا
۳۰ یا گرغی پہ چابک ءَ مارا
۳۱ ہیل خدائی او کپتہ ستارا
۳۲ من من ءَ پہر ءَ اے کھیہ شک انت
۳۳ حاضری ءَ ژا ہر کس ءَ سک انت
۳۴ شایذی ءَ پہ جو فو ءَ بک انت
۳۵ جی حکامانی واژہ و واندکار
۳۶ قہر و مہرانی صادق و ستار
۳۷ جنت ءِ نور و بستغیں بازار
۳۸ لوڈھشہ من تھئی روشن ایں دیذار
۳۹ مہرواں بی اوتھ مناں شوندار
۴۰ رکھژا بذھیل و بذیں کھاراں
۴۱ من و اخلاص بال باورا بیاراں
۴۲ نندان گوں درخراستاں حذائی آن

۴۳ زاره و زاری او وظیفه آیان

۴۴ گوں قرآنانی مومنیں دعایاں

۴۵ ملغی باذا گناه ہلال

۴۶ نیں سخی آن ونیں من سچیاران

۴۷ تونڑیں دروغ کار و ٹھگ و بزکاران

۴۸ پرتھئی مسکیناں طلبگاران

